This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

Digitized by Google

Rom 2175.22

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

MRS. ANNE E. P. SEVER

OF BOSTON

WIDOW OF COL. JAMES WARREN SEVER

(Class of 1817)

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIES
D'ALTRE TEMPS

* * *

LO CARCER D'AMOR

D'EN DIEGO DE SAN PEDRO

BARCELONA

M.CM.VII

Digitized by Google

Digitized by Google

Jiménez Martín

HISTORIES D'ALTRE TEMPS

III

Digitized by Google

HISTORIES

D'ALTRE TEMPS

TEXTES CATALANS ANTICHS

Triats entre les produccions de caràcter novelesch escrites o traduhides en nostra llengua durant els segles XIV a XVII

III

BARCELONA

MCMVII

Digitized by Google

LO

CARCER D'AMOR

Novela del xv^en^ segle
composta per

DIEGO DE SAN PEDRO

y traduhida al català
per

BERNADÍ VALLMANYA

Novament publicada ab una noticia preliminar
per

R. MIQUEL Y PLANAS

BARCELONA
MCMVII

Digitized by Google

Harvard College Library
Aug 20, 1910
Sever fund

EDICIÓ DELS VINTICINCH

S'ha feta d'aquesta obra una edició especial sobre paper japonès, de VINTICINCH *exemplars nominatius, numerats de*

·I· a ·XXV·

Digitized by Google

L'EDITOR

FA TESTIMONI DE PÚBLICA RECONEIXENÇA

ALS SENYORS

EN SALVADOR SANPERE Y MIQUEL

EN PAU FONT DE RUBINAT

Y

EN LAMBERT MATA

A QUI DEUEN LES LLETRES CATALANES LA RESTITUCIÓ A SA PATRIA DE LA VERSIÓ DE «LO CARCER D'AMOR» FETA PER EN BERNADÍ VALLMANYA EN EL XVen SEGLE

b

Digitized by Google

Digitized by Google

NOTICIA PRELIMINAR

CLASSIFICADA entre'ls llibres de cavalleríes per En Gayangos, la CÁRCEL DE AMOR de l'escriptor castellà Diego de San Pedro ocupa avuy definitivament son lloch propri, com a novela sentimental, en la magna visió de conjunt del senyor Menéndez y Pelayo titulada *Tratado histórico sobre la primitiva novela española* (1), actualment en curs de publicació; emperò ja abans En Salvà, y darrerament el senyor Sanpere y Miquel en un erudit article publicat en la *Revista de Bibliografía Catalana* (2), havíen rectificada aquella apreciació d'En Gayangos. El meteix senyor Sanpere té l'honor ademés d'haver estat el primer en ocuparse de la edició catalana de la CÁRCEL DE AMOR ab tota l'atenció de qu'es mereixedora, per tractarse d'una obra raríssima qui reuneix, de més a més, la circumstancia d'ésser el primer llibre ilustrat ab gravats que's coneix imprès a Espanya.

Seguint el principi establert en les nostres edicions pera

(1) *Orígenes de la Novela,* tomo I. — Madrid, 1905.
(2) Any segón (1902). — Barcelona.

Digitized by Google

la divulgació dels vells textes, reunim a continuació tots els antecedents que hem creguts interessants y encaminats a la millor comprensió de l'obra qui es obgecte del present volúm. La major part de les noticies qui segueixen són tretes de la esmentada publicació de l'eminent mestre Menéndez y Pelayo; pera la part bibliogràfica'ns hem servit de l'article ja citat del senyor Sanpere y Miquel; havent, per ultim, recorregut a la monografía del senyor En F. Martí y Grajales sobre'ls poetes autors de les *Trobes en lahors de la Verge María* (1) estampades a Valencia l'any 1474, pera tot lo referent a Bernadí Vallmanya, que fou qui traduhí al català LO CARCER D'AMOR.

L'OBRA

Al compondre En San Pedro, en la segona meytat del XVen segle, la seva afortunada novela, degué fixarse principalment y segons totes les probabilitats en dos models ben reconeguts. Un d'ells, *La Fiammetta* de l'italià Joan Boccacci, es tingut com el punt de partida de la novela sentimental hont l'amor hi apareix considerat patològicament o poch menys, usantse procediments d'anàlissis y d'observació qui temps a venir devíen erigirse en sistema y ésser adoptats per la novela moderna ab exclusió de tot altre. Ja traduhida al castellà y al català la novela italiana de la qual parlèm (2), fou molt llegida en aquell temps; com també ho

(1) *Primer libro impreso en España.* — Valencia, 1894.
(2) *La Fiammetta* fou impresa en castellà l'any 1497

Digitized by Google

fou altra noveleta llatina del Sant Pare Pius II, escrita quan encara son autor no havía assolida tan suprema investidura y's deya simplement Eneas Silvio Piccolomini. Aquesta obreta, el títul castellà de la qual es: *Historia muy verdadera de dos amantes Eurialo Franco y Lucrecia Senèsa* (1), presenta una feliç innovació en l'art d'escriure noveles, la d'utilisar la forma epistolar, com a recurs pera traduhir estats de concíencia y sentiments molt íntims dels personatges, enlloch de ferlos parlar sols, a la manera del Boccacci. Per aquest procediment se feya ja possible colocar al llegidor, segons convingués, en la situació de l'un o de l'altre dels actors, lo qual havía de permetre donar nova varietat a la narració, fugint de la monotonía, qui es el defecte capital de la *Fiammetta* y de moltes altres produccions de son genre.

Se comprèn, donchs, qu'En San Pedro no havía pas de privarse d'utilisar un recurs de tanta importancia, y es per tal rahó sens dubte, que la CÁRCEL DE AMOR està, en molt bona part, escrita en forma de lletres o cartes de Leriano a Laureola, y algunes d'aquesta al primer. Es en això que consisteix exclussivament la influencia de Eneas Silvio sobre l'autor castellà, influhit ja per Boccacci com hem dit abans, sense que ni de l'una cosa ni de l'altra se'n despren-

(Salamanca), emperò la traducció degué córrer manuscrita molt abans: dos d'aquests manuscrits se troben ara a la Bibl. de l'Escorial. En quant a la traducció catalana, feta també en el segle XV, es encara inèdita: actualment s'està procedint a sa impressió sots el patronat de la Societat Catalana de Bibliòfils.

(1) La edició castellana més antiga d'aquest llibre de la qual se té noticia era de Salamanca (1496) emperò sembla perduda actualment. L'obra ha estat reimpresa ara de poch (Barcelona, 1907) pel sabi hispanòfil Mr. R. Foulché-Delbosc, seguint el text de la edició de Sevilla, de 1512.

Digitized by Google

gui cap propòsit d'imitació. L'esperit eclèctich d'En San Pedro's demostra precisament en que, al posar a contribució aytals elements qui pera la seva època devíen ésser novíssims, no deixà d'utilisar oportunament alguns materials provinents de la novela de cavalleríes tan en voga per aquell meteix temps. La tanda d'epissodis qui comença ab la expugnació del castell hont Laureola està presonera, sens'arribar al grau d'inversemblança y d'exaltació truculenta d'aquells altres llibres, no es sinó una reminiscencia de la moda predominant; intercalada molt oportunament en el llibre qui ens ocupa, dóna cert moviment a la narració sentimental, la qual hauría resultat massa uniforme sense aquell intermedi quasi èpich.

Degut a n'aquestes condicions per una banda, y per l'altra a lo elegant y literari de l'estil quan no s'hi exagera la tendencia retòrica, l'obra meresqué, ab tot y la prohibició dictada pel Sant Ofici, una gran acceptació per part del públich mitg-eval, lo qual motivà que un cop publicada en 1492, a Sevilla, la primera edició de la CÁRCEL DE AMOR se'n tessin freqüents reimpressions y que fos traduhida en les principals llengües d'Europa. Entre aquestes traduccions fou primera de totes la catalana, obra del valencià Bernadí Vallmanya, a quí devèm avuy si podèm enriquir el nostre recull de HISTORIES D'ALTRE TEMPS ab la celebrada producció castellana. Els qui la llegeixin hauràn de ferse càrrech de que's tracta d'una primicia de l'art espanyol de novelar, malgrat lo qual esperèm seràn molts els qui trobaràn goig en sa lectura y remarcaràn una certa relació entre l'obra del XVen segle y altra no menys famosa escrita en època bastant moderna. No manca qui ha dit que la CÁRCEL DE AMOR es el *Werther* d'aquells temps.

La prohibició dictada pel Sant Ofici no podía pas fona-

Digitized by Google

mentarse en rahons de moralitat; al contrari, entre'ls llibres d'entreteniment dels segles mitjos se'n trobaríen ben pochs de tan inofensius en aquell concepte. Si alguna cosa pot dirse de l'obra d'En San Pedro, es, més aviat, que'ls escrúpols de pudor y la reserva de que's rodeja Laureola excedeixen els límits de lo concebible, sobre tot després d'havernos deixat creure l'autor que la passió de l'infeliç Leriano era corresposta per la princesa; y en això sí que la novela defraudarà la ilusió d'algún lector sensible, car tan tràgich acabament no era pas d'esperar a judicar pels principis.

El senyor Menéndez y Pelayo s'inclina a creure que la prohibició deuría fundarse en rahons d'ortodoxia; efectivament, en les lloances que de les dònes fa En Leriano, alguna comparança hi ha susceptible d'ésser tinguda per heretgía, lo qual no obstà pera que'l llibre, com hem dit, resultés molt del gust del públich, essent considerat tal volta per més d'una dama d'aquell temps com un veritable *Secretario de los enamorados*. Acabà per declararse també contra'l llibre son propri autor, sentint cap a sès velleses tardans escrúpols de conciencia:

Mi seso lleno de canas,
de mi consejo engañado,
hasta aquí con obras vanas
y en escripturas livianas
siempre anduvo desterrado.
. . . . . .
Aquella *Carcel d'Amor*
que assí me plugo ordenar,
¡ qué propia para amador !
¡ qué dulce para sabor !
¡ qué salsa para pecar ! (1).

De totes maneres convé no oblidar que per aquells díes una contrició semblant tan bé podía ésser expontania com

(1) Versos d'En San Pedro ab que comença sa composició *Desprecio de la fortuna* (Canc. Gral., n.º 263).

Digitized by Google

motivada per les poques ganes de tenir que veure ab la Inquisició: Torquemada no va morir fins l'any 1498 y deixà successors seus pera molt de temps.

No es fàcil averiguar si el bo d'En San Pedro moriría tranquilament gayre després d'escrit el seu *Desprecio*, qui ho es, en realitat, de quasi totes les obres que havía escrites. Les poques noticies que d'ell se tenen ens el fan conèixer en 1459, al servey de don Pedro Girón, Maestre de Calatrava, anant a pendre possessió, per poders d'aquest, de la vila de Gumiel de Izan y altres senyorius, en terres de Peñafiel (Segovia); rebent, en l'acte de la presa de possessió, homenatge dels vassalls en representació del Senyor. Set anys més tart, en el testament fet pel susdit don Pedro Girón, el *bachiller Diego de San Pedro, teniente de Peñafiel*, hi apareix recompensat ab un llegat de vint mil maravedisos (1). Per ultim, d'una referencia ben poch precisa, com es la dedicatoria del *Desprecio de la fortuna*, sembla podersen deduhir que a la mort del Maestre de Calatrava'l nostre home continuaría al servey de la meteixa familia. Comença dihent la expressada dedicatoria: «Veintinueve años sirviendo co» munico con V. S.» y segons opinió del senyor Rodríguez Marín retret per En Menéndez y Pelayo, dèu referirse a don Joan Téllez Girón, segón comte d'Ureña, nascut ab son germà bessó don Rodrigo, després Maestre de Calatrava, en 1456. Un altre germà, el gran, de nom don Alonso, fou el primer comte d'Ureña, y morí en 1469. Si's computen els vintinou anys a partir de la naixença de don Joan, en que ja En San Pedro estaría al servey de la familia, el *Desprecio de la Fortuna* correspondría ésser escrit en 1485; per lo tant la CÁRCEL DE AMOR havía de fer ja molt temps que fos escrita

(1) Menéndez y Pelayo, *Orígenes*, pàg. CCCXVI.

Digitized by Google

pera que hagués poguts produhir els efectes que de la seva divulgació'n podíen haver resultat. Essent la primera edició que se'n coneix de l'any 1492 (Sevilla), l'obra deuría haver corregut manuscrita molt abans, y fins sembla indicarho així el seu començament en castellà: «El seguiente tractado *fué* » fecho á pedimiento del señor don Diego Hernandes, al- » cayde de los donzeles, y de otros cavalleros cortesanos: » llámase Carcel de Amor. *Compúsola* San Pedro. Comença » el prólogo assí:» Tot lo qual sembla ésser avantposat a l'obra per l'impressor y no pas escrit del propri autor: el *fué* y el *compúsola* semblen referirse a un moment bastant allunyat de 1492 en que la imprimíen a Sevilla els «quatro com- » pañeros alemanes» y'l traductor valencià trevallava avençant feyna pera En Rosenbach qui devía estampar a Barcelona la edició catalana de 1493, mentres aquest se procuraría'ls boixos pera ilustrarla; això darrer diu ben clarament que'l llibre fruhía ja aleshores d'una gran anomenada, y que les importants despeses que sa publicació en aquesta forma reportaría podíen devenir reproductives.

No obstant, es fàcil deduhir que la CÁRCEL DE AMOR no pogué ésser escrita abans de l'any 1469 en que morí don Alonso Téllez Girón, primer comte d'Ureña. Quan En San Pedro parla de la mare d'aquest, Dona Isabel, en un dels darrers capítuls (pàg. 114), y'n fa una semi glorificació, colocantla entre les dònes de virtuts excepcionals, se refereix als *dos* comtes d'Ureña, lo qual vol dir que'l germà don Joan havía ja presa possessió d'aquell títul com a segón comte.

Ens hem estès un xich en aquest punt, perque'l creyèm molt interessant pera entrar a tractar de la edició catalana. Mes abans completèm les noticies sobre En San Pedro dihent que també es autor d'una altra noveleta per l'estil de la CÁRCEL, de la qual ve a ésser com un primer estat. Se ti-

Digitized by Google

tula *Tratado de amores de Arnalte y Lucenda, endereszado á las damas de la reina doña Isabel; en el qual hallarán cartas y razonamientos de amores de mucho primor y gentileza* (1) y la edició més antiga que se'n coneix es de Burgos, 1491, un any abans que la primera de la CÁRCEL. També es conegut En San Pedro com autor de varies composicions poètiques qui figuren en el Cancionero General; d'un *Sermón* en prosa sobre tema amorós, escrit a demanda d'unes dames qui li havíen dit que desitjaven ohirlo predicar; y d'una *Passió* en vers qui fou molt apreciada dels devots.

La bibliografía de la CÁRCEL DE AMOR feta parcialment per diversos tractadistes (Brunet, Salvá, Schneider) ha estat molt augmentada pel senyor Sanpere y Miquel en l'article citat al principi d'aquesta noticia. Heusaquí un extracte d'aytal catàleg, qui permetrà judicar de l'èxit extraordinari obtingut per la novela d'En San Pedro en els segles XV, XVI y XVII.

SEGLE XV

3 edicions castellanes; 1 de catalana.

SEGLE XVI

24 edicions castellanes (3 d'elles ab la traducció francesa); 7 d'italianes; 6 de franceses; 1 d'anglesa.

(1) Tampoch aquesta enunciació'ns sembla redactada per l'autor sinó per l'editor. Hem de suposar que'ls primers impressors se dedicaríen de preferencia a imprimir llibres ja acreditats dels quals se'n fes ja un consúm en forma de copies manuscrites. Per aquesta rahó no's dèu pas sempre tenir per época justa de llur producció la data de les edicions *prínceps*, sobre tot en els incunables.

Digitized by Google

SEGLE XVII

1 edició castellana; 1 d'italiana; 3 d'alemanyes.

En el segle XVIII ja no se sab de cap més edició en cap idioma; com tampoch en el XIX. Es sols en el nostre temps que, a favor dels estudis sobre literatura hispànica, se reproduex el text de 1492 (Barcelona, 1904), anunciantse també la inclusió de la CÁRCEL DE AMOR en la nova *Biblioteca de Autores Españoles* començada a publicar sots la prestigiosa direcció del senyor Menéndez y Pelayo. D'altra part la febre patriòtica dels actuals fills de Catalunya, interessats en reconstituhir la nostra antiga nacionalitat començant per la exhumació de ses oblidades glories, ha motivat la reproducció del text català de LO CARCER D'AMOR: un únich exemplar de la edició feta a Barcelona per En Rosenbach, l'any 1493, qui formant part de la biblioteca Grenvilliana existeix guardat en el British Museum a Londres, venía essent obgecte, simultaniament, de l'atenció d'alguns dels nostres bibliòfils y estudiosos. El senyor Salvador Sanpere y Miquel, incansable investigador sobre qüestions d'art català, treya copies a Londres del famós llibret quasi al meteix temps que un dels nostres més inteligents coleccionistes de llibres, el senyor Lambert Mata, feya viatge exprés pera veure'l llibre, y que l'erudit don Pau Font de Rubinat, president de la Societat Catalana de Bibliòfils de Barcelona, encarregava y obtenía fotografíes de tot el llibre, plana per plana, desde Reus estant. Aquesta triple coincidencia mostra quín era l'interès a Catalunya per conèixer y estudiar el singularissim exemplar hont se contenía la traducció d'En Bernadí Vallmanya ab les setze estampes qui per primera vegada serviríen pera *historiar* la novela d'En San Pedro. Finalment fou el senyor Mata, posat d'acort ab el senyor Font de Rubinat,

Digitized by Google

qui tingué l'honor de publicar l'any 1906 una reproducció facsímil de l'exemplar de Londres. Aquella edició, dedicada als bibliòfils, ha permès fer l'actual destinada a ésser vulgarisada, y la qui, no possehint com se comprèn, el valor documental d'aquella, ve en cambi enriquida ab el fruyt de les investigacions del senyor Sanpere sense les quals aquest prefaci hauría restat molt incomplert.

Ab tot lo que s'ha anat dihent aquí podrà compendre qualsevol quant merescut homenatge es el que'ns plau tributar als tres benvolguts compatricis a qui's dèu la reproducció del CARCER català, inscribint llurs noms enfront d'aquest volúm de les *Histories d'altre temps* en que, per tercera vegada, surt a llum la traducció d'En Vallmanya.

La edició catalana d'En Rosenbach fou acabada d'estampar a Barcelona el día 18 de setembre de 1493, segons consta en el colofó; haventho estat la castellana de Sevilla, que's té per primera de la CÁRCEL, el 3 de març de l'any anterior, hi ha entre l'una y l'altra un espay de poch més de divuyt mesos. Lo primer que sorprèn en això es l'activitat desplegada pels qui intervingueren en la formació de la edició catalana, començant pel traductor y acabant per l'impressor: donchs encara major serà la nostra estranyesa, si considerèm que aquesta edició degué oferir la novetat d'una ilustració tan complerta com feta a conciencia, vista l'època en que això passava. El senyor Sanpere y Miquel, després de demostrar a major abundament la impossibilitat de que'ls gravats en qüestió fossin aprofitats d'altre lloch (lo qual se dedueix sense dificultat de la justesa ab que traduéixen els passatges que ilustren), considera proba decissiva de que les estampes de la CÁRCEL són obra barcelonina

Digitized by Google

el fet de que no era possible que hi hagués temps d'encarregarles a Alemanya o allà hont fos. L'estil per altra part abona aquesta creença, car, en opinió dels coneixedors, els gravats catalans d'aquelles èpoques acusen, en quant a la tècnica, una inferioritat tota primitiva qui els distingeix dels coetanis d'altres paissos.

Això no obstant, y sense que volguèm despossehir l'art català de l'honor d'haver produhit les interessants ilustracions de LO CARCER D'AMOR, no podèm deixar passar inadvertida una circumstancia especial: la de que el títul de l'obra, en el gravat qui serveix de portada, es CÁRCEL DE AMOR (en castellà) y no CARCER DAMOR com era lo propri pera una edició catalana. El senyor Font de Rubinat ab qui hem parlat respecte d'aquest punt, se decanta a creure que aytals gravats devíen ésser fets pera una edició castellana avuy desconeguda, anterior necessariament a la de Sevilla de 1492.

La hipòtessis del senyor Font es perfectament admissible y ella explicaría lo qui ara es explicable difícilment, o sía, que l'obra publicada a Sevilla en castellà, en divuyt mesos no més fos traduhida per un valencià, potser desde Valencia estant, y per catalans *historiada* y estampada á Barcelona.

Al nostre entendre aquesta simultanietat no es sinó la confirmació de la opinió qu'hem aventurada de que la CÁRCEL DE AMOR fos escrita desde molt abans de 1492. ¿Còm s'explica, si no es per una gran difusió conseguida per l'obra abans d'aquest moment, que escrita per son autor a Peñafiel (prop de Segovia) fos estampada quasi alhora, a Sevilla en la llengua original, y a Barcelona ja traduhida al català? Y En Bernadí Vallmanya, traductor de la novela ¿còm s'hauría llençat a fer la seva versió *en estil de valenciana prosa* (com ell l'anomena) sens haver disposat del temps necessari pera

Digitized by Google

llegir el llibre y paladejarlo ab calma, fins a entusiasmarse pera ferne una traducció? ¿Volèu qu'En Vallmanya fos un traductor de professió y que trevallés per encàrrech d'En Rosenbach? No hi ha cap inconvenient; mes en aquest cas això probaría encara més que'l llibre era ja molt solicitat, y que fins hi havía necessitat d'una traducció pera'ls qui no entenían la llengua original; car d'altra manera no s'explicaría que l'impressor alemany se decidís a estampar un llibre d'èxit dubtós.

Sembla, donchs, pera explicar tot això d'una manera o altra, que la CÁRCEL degué ésser escrita dintre'l período limitat pels anys 1469 y 1485, tal com se desprèn del rahonament qu'hem fet en altre lloch d'aquesta noticia; y podèm acceptar també, com a conseqüencia, la existencia probable d'una primera edició castellana, avuy desconeguda, anterior a la de Sevilla, la qual podía ésser feta pel meteix Rosenbach y haver motivat l'encàrrech dels gravats que'ns es permès admirar en la catalana; gravats qui foren utilisats pera altra edició castellana (la de Burgos) tres anys després, encara que per un impressor diferent, y els quals hem volgut de totes passades fer figurar en aquesta edició per l'interès que desperten actualment els estudis sobre la historia del gravat en el nostre país; rahó qui escusarà potser la extremada latitut ab qu'hem tractada aquesta part.

Ens manca encara parlar un poch de l'honorable Bernadí Vallmanya y de la seva traducció de LO CARCER D'AMOR. Resumirèm breument les noticies contingudes en l'estudi del senyor Martí y Grajales, ja citat abans.

Comença el tal Vallmanya per figurar entre'ls autors de les composicions del certàmen de 1474 qui donà lloch a la

Digitized by Google

publicació de l'incunable de Valencia, tingut pel primer llibre imprès a Espanya, encara que alguns no participin d'aquesta opinió. Ademés de la composició poètica referida de 1474, y la que's troba en el certàmen de 1486, senyalades abdúes pel senyor Martí y Grajales, es conegut En Bernadí Vallmanya com a traductor d'un altre llibre castellà intitulat *Cordial del anima,* qui vegé la llum a Valencia en 1495. En aquesta publicació, com en la del CARCER, el nom del traductor va acompanyat del títul de *Secretari del spectable compte de Oliva.*

Y això es tot lo que d'ell se sab; a lo qual podèm afegir, en vista de la traducció del llibre de Diego de San Pedro desde ara a l'alcanç de la crítica literaria, que possehía a maravella l'art d'escriure en son idioma nadiu, y qu'en sa traducció sabé respectar l'obra original sens emperò abandonarshi servilment. No pot dirse que'l text català de LO CARCER D'AMOR sía una mostra brillant de la nostra llengua literaria clàssica, car pel temps en que fou feta era ja passada la gran època de les lletres catalanes; mes creyèm que l'obra serà llegida ab gust pels estudiosos del nostre temps, y que d'ella'n podràn de totes maneres treure profit els qui tractin de ferse un estil propri a través de llurs lectures d'antichs textes catalans, qu'es hont cal anar a cercar la pura essencia del nostre geni nacional.

Una observació pera acabar. Declarada y reconeguda científicament la que podèm dirne unitat de la llengua catalana per demunt de ses varietats dialectals, hem prescindit de la denominació de *valenciana* que'l meteix Vallmanya donà a sa traducció de LO CARCER D'AMOR, acceptantla com a catalana sense limitació de cap mena.

Per moltes que síen les diferencies que puguin remarcarse entre'l parlar valencià o'l mallorquí respecte del català

Digitized by Google

(y són en realitat moltes menys de lo que generalment se pensa) no poden haver may donat lloch a creure en la existencia d'una llengua valenciana o una llengua mallorquina, per la meteixa rahó que a ningú se li ha ocorregut may suposar la existencia d'un idioma barceloní ab relació d'un altre lleydatà o gironí, ab tot y les moltes diferencies que presenta'l català parlat en quiscuna d'aquestes comarques; diferencies principalment fonètiques, si s'exceptúa'l lèxich indígena, més o menys abundant, propri de cada regió, per no dir de cada localitat.

Que la llengua catalana (malgrat les diverses influencies qui han tendit a descaracterisarla durant tants anys en que s'ha vist mancada de tot conreu literari) ha estat y continúa essent sempre *una*, ho proba la nostra literatura clàssica: tan català es En Ramón Lull de Mallorques, com En Bernat Metge el barceloní, com el gironí fra Francesch Eximeniç son contemporani, y com el valencià Johanot Martorell; quiscún d'ells per sa part se trobava en possessió d'un instrument llengüístich perfet, dòcil a la voluntat y susceptible de plegarse a totes les exigencies. El lector d'avuy qui analisi ab un xich de deteniment l'estil de la traducció de Lo Carcer pel valencià Vallmanya, haurà de trobarhi no poques reminiscencies del català clàssich d'aquells autors de cap d'ala (1).

---

(1) Ja no cal dir que la llengua llemosina no es tampoch altra cosa més que la llengua catalana meteixa; aytal denominació per referencia als orígens geogràfichs de la llengua d'oc, fou adoptada en temps relativament modern per alguns erudits, qui havíen volgut oblidarse de que la nostra parla seguía essent una cosa viva pera considerarla no més com un obgecte arqueològich. Avuy es ja del tot inútil aquella denominació: llengua catalana s'ha de dir

Digitized by Google

LA TRANSCRIPCIÓ

La present edició reprodueix fidelment el text de 1493, sense més modificacions que les indispensables pera establir una lliçó lo més correcta possible, en quant a ortografía; sense pretendre emperò unificar aquesta. Hem seguit aplicant les poques regles que a l'efecte establirem quan iniciarem la nostra publicació, tendint a respectar en cada cas lo que de característich ofereixin els textes que reproduhím. En el que ara publiquèm hem cregut poder substituhir la *ch* valenciana d'alguns mots com *empachar*, etc., per *x* o *tx*, obtenint un sò idèntich ab una grafía més ajustada a la manera d'ésser del nostre idioma.

Hem puntuat ab tota atenció, y hem cotejat els textes castellà y català, lo qual ens ha servit pera esmenar en aquest algunes errades evidents del traductor o de l'impressor. Aytals ésmenes, y unes poques omissions de mots, se trobaràn intercalades dintre'l text, limitades per claudàtors; de manera que poden tenirse en compte sense dificultat, fins en una primera lectura del llibre.

Com de costúm, hem indicada la correspondencia del nostre text ab l'original qu'hem reproduhit, anotant en el marge'l traspàs de folis de la edició de 1493; havent indicats així meteix, ab xifres dintre parèntessis, els llochs hont

---

y seguirà dihentse mentres hi hagi qui's senti orgullós de dirse fill de Catalunya; y a son esplendor literari hauràn contribuhit mallorquins y valencians tant com els catalans meteixos.

d

Digitized by Google

corresponen, segons aquella, les làmines qu'en la nostra edició van fòra text. Hem de fer avinent que aquestes làmines han estat un poch reduhides de mida al reproduhirles, pera millor adaptarles a les dimensions dels nostres volums.

R. MIQUEL Y PLANAS

Barcelona, 15 de juliol de 1907

Digitized by Google

BIBLIOGRAFÍA

DE LES EDICIONS CATALANES DE «LO CARCER D'AMOR»

1) «Carcel de amor» *(títul inscrit en una cinta que presenta el gravat qui serveix de portada). Al verso:* « Obra in» titulada lo Carcer damor. | Composta y hordenada per » diego de sant Pe | dro a peticio y pregaries de don diego » ferrandis | alcayt de los donzeles y altres, Cavallers de » la | cort del Rey despanya nostre Senyor Traduit de | len» gua castellana: en estil de valenciana prosa: | per Berna» di vallmanya Secretari del spectable | conte doliva E co» mença lo prolech. » *Segueix el text, en lletra gòtica de dues mides, y caplletres en els capítols llevat d'algunes qui's quedaren en blanch. No hi ha foliació, sinó signatures, al peu de les planes: de* [a] *fins a* [h], *a rahó de vuyt fulls quiscuna y aos fulls més al final sense signar. Acaba en la plana* [h ^{10} r]: « Fon acabat lo present libre | en la insigne Ciutat de » Barchelona | per mestre Johan Rosenbach a .xviij. | dies » del mes de setembre. Any Mil. | cccc. xciij. » *Intercalades en el text hi figuren les setze estampes, alguna de les quals se repeteix dues y tres vegades, y trentadues vegades entre totes.*

Exemplar a Londres, en el British Museum; únich de que's té noticia.

Digitized by Google

2) «A En Pau Font de Rubinat: President de la Socie-» tat Catalana de Bibliòfils.» *Aquesta dedicatoria ocupa una fulla devant del volúm, al verso de la qual diu:* «Exem-» plar n.º...» *ab l'ordre corresponent dintre aquesta edició en facsimil, seguint a continuació el text de la edició anterior, reproduhit plana per plana fotogràficament. A l'últim de tot, en una altra fulla afegida, hi ha el colofó que transcrivim a la lletra:* «*(Marca de l'impressor.)* Aquesta nova edició de» l'obra intitulada «Lo Carcer d'Amor», composta per» Diego de S. Pedro y traduida de llengua castellana en» catalana prosa per Bernadí de *(sic)* Vallmanya, es fidel» reproducció del exemplar únich existent a la Biblioteca» del Museu Britànich de Londres, feta per cura y a des-» peses d'En Lambert Mata, de Barcelona, y acabada d'es-» tampar a Vilanova y Geltrú per Mestre Johan Oliva,» impressor, lo dissabte .xiiij. de Juliol de M. dcccc. vj.»

Segons el prospecte que's feu circular al prepararse aquesta reproducció, el tiratge de la meteixa degué quedar reduhit a 7 exemplars en pergamí y 200 en paper de fil verjurat, venals respectivament a 75 francs y a 20 francs. Tant per l'interès bibliogràfich de la edició com pel nombre relativament curt de sos exemplars, sembla cridada a obtenir ab el temps una cotisació alçada dintre'l mercat de llibres.

Digitized by Google

LO CARCER D'AMOR

(Barcelona, 1493)

Digitized by Google

Digitized by Google

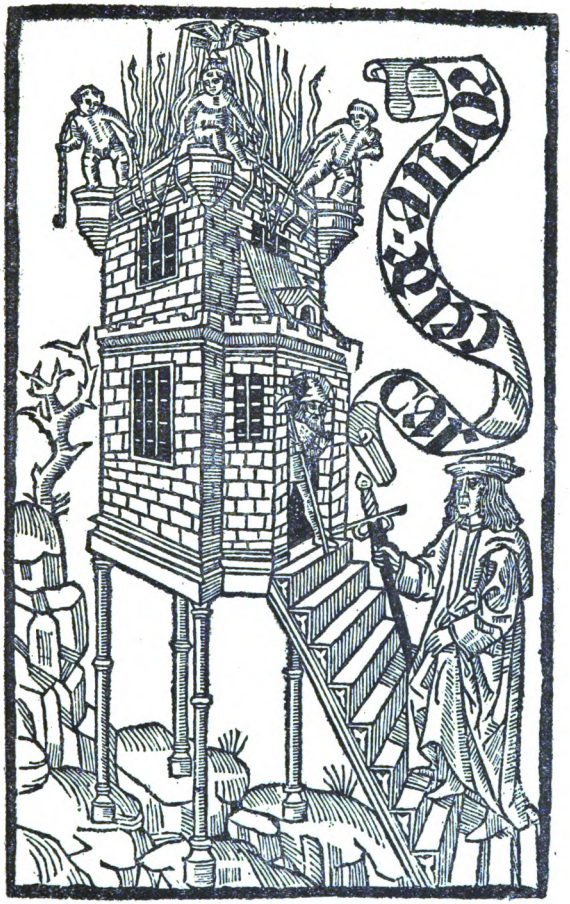

.I.

Digitized by Google

Digitized by Google

[a 1 v.]

OBRA INTITULADA LO CARcer d'Amor, composta y ordenada per Diego de Sant Pedro, a petició y pregaries de don Diego Ferrandis, alcayt de los donzeles, y altres cavallers de la cort del Rey d'Espanya, nostre senyor. Traduhit de llengua castellana en estil de valenciana prosa per Bernadí Vallmanya, Secretari de l'espectable Comte d'Oliva. Y comença lo pròlech.

DOLT virtuós senyor: encara que algún comport pera callar me falte, no'm fall coneixença pera veure què'm sería millor: estimarme del que poría callar, o del que poría haver dit penedirme; y ab tot que axí jo ho conega, encara que mirant de la veritat tinga clara coneixença, segueixch la openió, y fent lo contrari nunca sens reprehensió reste, y si erre per ignorancia, ab vergonya pagant, ho acabale. Es veritat qu'en la present obra tant càrrech no reporte, puix en ella més per necessitat de obehir que ab voluntat d'escriure he volgut posarme; perque fuy pregat per vostra mercè degués fer alguna obra de l'estil de una oració que havía tramès a la senyora dona Marina Manuel, la qual li semblava sería menys mal que lo que jo havía ja escrit en altre tractat que de mi tenía. Y per que sos manaments complidament tinguessen efecte, delliberí ferla, havent per millor errar en * lo dir [a 2 r.] qu'en la desobediencia, delliberant d'endreçarla a vostra mercè per que li fos com a senyor la súa favor prestada, y com a discret atengués la súa esmena. Ab tot que ans de determinarme dubtava, car vis-

Digitized by Google

ta vostra singular discreció temía, y mirada vostra noble virtut en doble ànimo augmentava, y trobant en la hu temor y en l'altre la seguretat que cercava, he triat a la fí lo més damnós pera ma vergonya, y lo més profitós pera'l que fer devía. Y si en lo que ara escrivint ordene tornaré algunes rahons qu'en altres coses haja escrits, de reprehensió no m'escuse: del que suplique vostra mercè vulla escusarme, que havent ja de la qualitat d'esta obra altra ordenada, no serà maravella que la memoria falte; y si tal se troba, per cert més culpa tendrà en ella l'oblit que la voluntat mía. Per hont, senyor, considerant les coses qu'en lo qu'escrich trobar se poden, jo delliberava ja cessar de metres y prosa per delliurar d'ésser ma ignorancia jutjada y l'esperit meu de trevalls quiti, y quant més pense posarho en efecte, tant me ocorren més coses pera no poder cumplirla. Però suplique vostra mercè, ans que la mía falta no'm condamne, vulla jutjar la voluntat mía, per que no segons la mía rahó, mas segons mon desig, re-
[a 2 v.] muneració puga rebre. * (II.)

[a 3 r.]

* Comença la obra

VENINT l'any passat, aprés d'ésser feta la guerra, pera passar ab repòs en la mía posada la fatiga que l'enujós hivern generalment comunica, y passant, una matinada que ja lo sòl volía illuminar la terra, per uns fondes y escurs valls qu'en la Serra Morena fer s'acostumen, víu per una espessa arboreda de roures eixirme al encontre del camí que feya, un cavaller cubert de cabells, salvatge així de feroce presencia com d'espantable vista, portant en la mà esquerra un escut de fort acer, y en la dreta

Digitized by Google

.II.

Digitized by Google

Digitized by Google

una imatge d'alabaust esculpida en figura de donzella, de així bella forma y gentilea, que la vista afalagant torbava. Eixíen d'ella diversos raigs de foch ab los quals tenía encès lo cors de un home que'l cavaller aprés d'ell forçadament portava. Lo qual ab un dolorós sospir, adés adés pronunciant, dolorosament deya: « En ma fe tot se comporta. » Lo qual, essent prop de mi, dixme ab mortal y dolorosa angustia: « Oh cavaller, qui per estos deserts boscatges » tan solitari camines: prechte que'm segueixques, y » seguint, en tan gran necessitat me ajudes. » Y jo qu'en aquella hora tenía més causa de temor que rahó pera respondre, regirant en lo meu cor moltes consideracions y diverses, posats los ulls en visió tan estranya, pensava que deixar lo camí que feya*gran desvarío sería, y no fer los prechs del que [a 3 v.] tanta pena sentía, inhumanidat me semblava, y seguirlo sens perill no podía, y en deixarlo, poch ànimo senyalaría. De manera que ab tan gran torba no sabía triar lo que més satisfeya. Però havent deixat l'espant en algún assossech l'alteració mía, tenguí coneixença qu'era més obligat a la virtut que a la vida; y ab lo empatxament que tenía per lo que havía dubtat, seguí la vía de aquell que de mi volgué ajudarse. Y fort caminant, sens tarda[r] atenguí a ell y al que la súa força le causava; y així seguím los tres per moltes parts no menys trevalloses de caminar que de plaher y de gent solitaries; y com les pregaries del forçat fossen causa de jo seguirlo, fallíame tot l'aparell per acometre aquell que'l portava, y pera pregarlo mancàvenme obligacions pera poder d'ell alguna cosa merèixer, de manera que lo consell qu'es lo millor, me fallía; y aprés que'l pensament hagué moltes delliberacions pensades, prenguí per millor posarlo en alguna pràtica, per que

Digitized by Google

ell responentme, pogués jo fermament determenarli; y ab tal prepòsit lo preguí me digués quí era. Lo qual feu principi a tal resposta. « Cavaller, segons » la natural condició mía, nenguna resposta volgue- » ra donarte, perque el meu ofici es més pera execu- » tar mal que pera bé respondre. Però com tos-
[a 4 r.] » temps me sía criat entre* hòmens de bona criança, » usaré áb tu de la gentilesa y pràtica qu'entre ells » he apresa y no del que lo meu propi natural » me inclina. Però puix de saberho tan gran ansia » reportes, jo só en la Casa d'amor principal oficial, » nomenat Desig, qui ab la fortalea d'aquest meu » escut les esperances defense, y ab la gentilesa d'es- » ta imatge causant les aficions, ab elles creme les » vides, com pots veure en aquest presoner que al » Carcer d'amor porte, hont ab sola mort lliberar[se] » espera. » Quan totes estes coses lo turmentador cavaller dient me parlava, muntavem una tan alta serra, que a més anar la força'm defallía, y ja que ab molt trevall al pus alt d'aquella arribavem, la súa resposta acabava. Y jo començant a regraciarli la mercè que havía rebuda, súbitament de ma presencia lo víu desparèixer; y com en lo temps que la nit començava fos tal efecte, no poguí pendre lo tino pera poder guiarme; y com l'ascuredat y poca coneixença que de la terra tenía me fossen contraris, delliberí no mudarme d'aquell lloch hont estava. Y començant a maldir ma ventura, desesperant de tota esperança, esperava allí la perdua mía. Allí en mig de les tribulacions míes nunca lo fet me pogué desplaure; perque millor cosa es perdre obrant virtut, que guanyant deixar de ferla; y així estiguí tota la nit tan escura en tristes contemplacions y
[a 4 v.] trevalloses,* y quan ja la llum del sol la terra illuminant descubría, víu prop de mi, en lo més alt de la

Digitized by Google

serra, una torre de tan gran altura que'm semblava fins al cel aplegava. Era així artificiosament fabricada, que de la súa gran estranyedat començí maravellarme, y posat al peu de aquella, encara que'l temps se me ofería més pera tembre que pera ordenadament escriure, mirí la novitat del lavor de tan alt edifici. Era lo fonament sobre que estava fundada, una pedra naturalment tan fort y tan clara, qual altra semblant jamés havía vista, sobre la qual quatre pilars de marbre morat, molt gentils de mirar, de tan alta forma recolzaven, que era un espant veure com sostenirse podíen. Estava damunt ells una torre de tres esquenes lavorada, la pus fort que per enteniment d'hòmens contemplar se puga. Tenía en lo alt de cada una esquena, de metall una imatge de nostra humana fetxura, cascuna de sa color pintada: la una de color de lleonat, l'altra de negre y l'altra de color de pardillo, se mostraven tenint en les mans una cadena que ab molta força estrenyíen. Estava en lo pus alt de la torre un capitell sobre'l qual un àguila capdal reposava ab lo béch y ales plenes d'una resplandent claredat de raigs lluminosos que per dins de la torre a ella muntàven; ohía dos vetlles que nunca de vetllar un sol punt se deixaven. Jo, que de veure tals coses justament me maravellava, ni sabía què pensar * (I) * d'elles ni de mi mateix dispondre; y estant dins mi en gran confusió y dubtes, víu qu'en los mateixos marbres se tenía una escala que a la porta de la torre aplegava, la qual tenía tan escura la entrada que la súa eixida a ningún home semblava possible. Però, ja del tot delliberat, estimant més perdrem per muntar que per aturar salvarme, y forçada del tot ma fortuna, començí pujarla, y a tres passes de la escala trobí una porta de ferro, del que, més lo tento de les mans que la llum dels ulls, [a 5 r.] [a 5 v.]

Digitized by Google

segons les tenebres en que'm veya se certificava. Atès a la porta, trobí un porter en guarda súa, al qual, havent demanat llicencia pera entrar, respòs qu'era content, però que primer deixar les armes me convenía; y com segons costúm dels que caminen li donàs les armes que portava, dixme: « Amich, » bé mostres saber poch de la usança d'esta casa. » Les armes que't demane y es forçat que'm deixes » són aquelles ab que lo cor de tristor s'acostuma » defendre, així com descans, esperança y conten- » tament, com ab tals condicions negú haja pogut » alegrarse del que demanes. » Y així, sabuda sa intenció, sens detenirme en llançar juhís sobre tan nova demanda, responguí que li donava seguretat que sens aquelles armes venía. Y com fos cert de la seguretat mía, obrí la porta, y ab molt trevall apleguí al més alt de la torre, hont trobí un altre vetlla-
[a 6 r.] dor qui'm * feu les mateixes demandes de la primera guarda, y havent sabut de mi lo que l'altre ja sabía, d'entrar me donà llicencia, y aplegat al aposentament de tan bella casa, víu estar en mig una cadira de foch encesa, en que estava assegut aquell les pregaries del qual de ma perdició foren causa. Però com allí ab la torba se aturàs la vista, *entenien* [entenía] més en mirar maravelles que ab la llengua *fes* [fer] noves y diverses demandes; y com los ulls algún espay no tinguessen, víu que les tres cadenes de les imatges qu'en lo pus alt de la torre estaven, tenien lligat aquell trist que tostemps sens may acabar se cremava. Servíenlo tristament plorant dos crudelíssimes dònes, que ornantlo, ab crueldat li posaven una corona de tan agudes puntes de ferro, que fins al cervell sens pietat li passaven. Venía diverses vegades un negre vestit de groch a tirarli una visarma, y víu que li rebía los golps en un escut, que súbita-

Digitized by Google

.III.

Digitized by Google

Digitized by Google

ment eixintli del cap, fins als peus lo cobría. Posàvanli pera son menjar, tres molt diligents servidors, una taula tota negra, en la qual, ab greu sentiment a menjar li donaven. Y girant los ulls al un costat de la taula, víu un vell assegut en una cadira, recolzant lo cap sobre la mà dreta a manera de home de moltes ansies. Y neguna d'estes coses haguera pogut veure, segons la escuredat de la terra, * sinó per una clara resplendor que eixint del cor del presoner lo illuminava. Lo qual, en veurem maravellar de coses de tan alts misteris, vent com estava en temps de poder pagarme ab la súa paraula lo poch que'm devía, per algún tant alegrarme, mesclant les discretes rahons ab les llàgremes piadoses, començà en tal forma parlarme. [a 6 v.]

Lo presoner a l'auctor

VOLGUERA alguna part del cor tenir de sentiment quiti, pera poder dolrem de tu segons deuría y requir lo *tan* [teu] gran merèixer; però ja veus tu qu'en les tribulacions que passe no tinch poder de sentir altre mal sinó esta mía pena. Prechte per satisfacció vulles pendre, no lo que jo fas, mas lo que fer desige. Jo he causat ta venguda: lo que has vist portar presoner jo só, y ab la tribulació que passes no m'has pogut conèixer. Torna en tu lo teu reposat tento; asossega lo juhí, per que estigues atent al que vull rahonarte. Per remeyarme es estada la túa venguda, y la mía paraula serà pera consolarte, posat cas que jo tant ignore. Vull dirte qui só, y dels misteris que veus informarte; d'esta mía presó vull que sentes la causa, y pregarte, si ho tendràs per bé, que'm delliures. Sapies que jo só Leriano, fill del

Digitized by Google

duch Guersio, que Déu perdone, y de la duquesa Co-
[a 7 r.] leria. Es lo meu natural aquest regne* (III) de Mace-
donia hont de present te trobes, y ha ordenat ma
ventura que de Laureola, filla del rey [Gaulo,] que ara
regna, degués enamorarme, lo que ans fugir que cer-
car devía. Però com los primers moviments en los
[a 7 v.] hòmens escusar no's puguen, en*lloch de desviarlos
ab la rahó, ab la voluntat volguí confermarlos, y aixi
vençut d'amor, hàm portat en esta súa casa, nomena-
da Carcer d'amor; hont com aquell que nunca per-
dona, vent les veles de mon desig desplegades, hàm
posat en l'estat en que'm trobes. Y perque més tot
lo que has vist y lo seu fonament pugues escriure,
sapies que aquella pedra sobre la qual està la presó
fundada, es la fe mía, que per bé de son mal ha de-
lliberat comportar la dolor de la súa pena. Los qua-
tre pilars hont ella s'assenta són l'Enteniment, Rahó,
Memoria y la Voluntat mía, als quals manà Amor
devant sa presencia, ans de sentenciarme, compare-
guessen, y per fer de mi justament justicia, demanà
a cascú per sí, si consentíen pendrem, perque si al-
gú d'ells hi contrastava me faría de pena delliure.
Al qual tots en tal forma respongueren. Y dix l'En-
teniment: « Jo consent lo mal de la pena per lo bé
» de la causa, per hont es lo meu vot que's prenga. »
Diu la Rahó: « Jo no sols só content lo prenguen,
» mas encara ordene que muyra, que segons per quí
» ha de morir, millor li serà mort venturosa que
» desesperada vida. » Segueix la Memoria, dient:
« Puix l'Enteniment y la Rahó consenten que sens
» morir no puga ser delliure, jo promet de nunca
» oblidar. » Respòn la Voluntat: « Puix aixi es, jo
» vull ser la clau de la súa presó, y tostemps amar
» determene. » Ohint donchs Amor que qui m'havía
[de] salvar me condemna, donà, com a just jutge,

Digitized by Google

contra mi esta cruel sentencia. Les tres imatges qu'en
* lo pus alt de la torre cubertes cascuna de sa color [a 8 r.]
has vistes—de leonat, de negre y de pardillo—la una
Tristor, l'altra Congoixa y l'altra Trevalls, significuen. Les cadenes que tenen en les mans són les súes forces, ab les quals tenen lligat lo cor per que ningún repòs o deseans puga rebre. La gran claror qu'en lo béch y ales de l'àguila has vist resplandía, es lo meu pensament, del qual ix una llum tan clara, que basta illuminar les tenebres d'esta presó tenebrosa; y es tanta la súa força, que per atènyer a l'àguila negún impediment la espessura del mur li causa; de manera que van ell y ella en una companya, perque són les dos coses que més alt pujar acostumen; de la qual cosa, la mía presó en la major altura de la terra està posada. Les dos vetlles que tan solícitament guarden, són Desventura y Desamor: porten tals avisos per que neguna esperança a mi puga entrar a remeyarme. La escala per hont est pujat, es la engustia per hont muntí hont ara'm trobes. Lo primer porter que te ixqué a rebre, es Desig, lo qual a totes tristors obre la porta, y per ço volgué dirte que les armes de plaher deixasses, si per cas les portaves. L'altre que has trobat en la torre, es aquell turment que ací ha volgut portarme, lo qual segueix la condició del primer en l'ofici que administra. La cadira de foch hont me veus seure, es la justa afició mía, les quals flames tostemps en les míes entramenes cremen. Les dos dònes que tan cruelment corona de martiri—com veus—me donen, la una se nomena Ansia, l'altra Passió, y satisfàn a la fe mía ab lo guardó present. Lo vell que tan carregat de pensaments assegut se representa, es lo* greu pensament, [a 8 v.]
que junt ab los altres mals menaça a la vida. Lo negre vestit de groch que tant llevarme la vida trevalla,

Digitized by Google

Desesperació se nomena. L'escut que m'ix del cap ab que dels seus golps me defense, es lo meu juhí, lo qual, vent que ab desesperació vaig a matarme, me diu que no ho faça, perque, vist lo que mereix Laureola, ans dech desijar llarga vida per comportar, que la mort per acabarla. La taula negra que pera'l menjar me posen, es la fermetat ab que menge, pense y dorm, en la qual tostemps estàn les tristes viandes de les contemplacions míes. Los tres servidors que tan solícitament me serveixen són: Mal, Pena, y Dolor: lo hu porta la Cuyta ab que menge, l'altre porta la Desesperació ab que ve la vianda, y l'altre porta Tribulació, y ab ella porta l'aygua del cor als ulls, dels ulls a la boca, per que bega. Si't sembla estich ben servit, síes tu mateix jutge; si he mester remey, ja ho mires. Molt te suplich, dolente de mi, puix ací est, que'l me cerques. No't pregue altre bé sinó que sapia de tu, Laureola, en quína manera'm trobes. Y si per ventura volràs d'açò escusarte perque'm veus en temps que'm fall sentiments per agrahirtho, no t'escuses, que major virtut es rembre els atribulats que sostenir los que ricament viuen. Així síen les obres túes que ni tu de tu pugues clamarte per lo que no has fet, ni jo per lo que fer
[*b* 1 *r*.] poríes.*

Resposta de l'auctor a Leriano

En les túes paraules, senyor, has mostrat que ha pogut Amor ta llibertat y no la túa virtut pendre, y mostras perque, segons veig, més de morir que de parlar es la túa gana, y per provehir a ma fatiga,
[*b* 1 *v*.] jutjant per los tre(III)*valls passats, forcíst la voluntat túa, y per la cuyta, qu'en cert jo tendría de poca es-

Digitized by Google

perança de viure. Però com a desijós de remey, has causat la perdició mía, y com a perfet de juhí, hasla remeyada. Mas es cert que no he hagut menys plaher de ohirte que dolor de vèuret, perque en la persona mostres la pena, y en les rahons la bondat túa. Tostemps en la pijor fortuna socorren los virtuosos, com tu has fet en mi ara, que vistes les coses d'esta presó túa, de la mía salvació dubtava, creent més per art diabòlica que per enamorada condició ésser fetes. Regracíet, senyor, lo compte que has volgut donarme y reste alegre de saber quí eres. Lo trevall per tu rebut per ben esmerçat lo judique. La moralitat m'ha plagut saber de totes estes figures, encara que moltes vegades les haja vistes; mas com no les puga veure sinó lo cor catiu d'enamorada pena, quan tal lo tenía, coneixíales, y ara que estava llibert, aquelles dubtava. Mànesme, senyor, que notifique a Laureola la manera en que't trobe, per la qual cosa grans inconvenients ocorre. ¿Quína forma porà dar un home de nació estranya en negociació tan alta? No sols hi es aquest dubte; mas encara molts altres: la ignorancia del meu ingeni, la diferencia de la llengua, la gran singularitat de Laureola y la gravitat del negoci. De manera que no trobe negún aparell sinó sols en la voluntat mía, la qual, tots los dits inconvenients vencent, avança, que pera ton servir la tinch ja tan promesa com si dés que* naixquí en mi haguesses tengut senyoría. Jo só [b² r.] content fer de grat lo que'm manes; placia Déu que així porte com tinch desig la ventura, per que lo teu delliber sía testimoni de ma diligencia. Tan gran es l'afecció que't porte, y tant me ha obligat a amarte la túa noblea, que hauría lo teu remey per remuneració de mos trevalls. En lo entretant dèus temprar lo teu sentiment ab la mía esperança, perque si al-

Digitized by Google

gún bé pera tu portaré quan torne, tingues alguna part viva ab que pugues sentirlo.

Lo auctor

En haver acabat de respondre a Leriano de la manera damunt dita, volguí informació del camí de Suria, hont lo Rey de Macedonia lo seu real assento tenía, la qual mija jornada de la presó d'hont partí distava; y posat en obra lo meu viatge, apleguí a la cort y palacio, aprés d'haver hagut posada, per veure l'estil y tracte de la gent cortesana, y pera mirar la forma de l'aposentament y saber hónt havía menester anar o estar o aguardar pera'l negoci que volí[a] empendre. Y açò continuadament fíu alguns díes per millor apendre lo que més me convenía, y quant més en la forma que havía tenir m'estudiava, menys disposició veya pera'l que desijava; y cercades totes les maneres que aprofitarme havíen, haguí per millor, comunicarme ab alguns cortesans principals que hi eren. Y com generalment entre aquells la bona criança trobar s'acostuma, me tractaren donantme tant lloch, qu'en poch temps fuy entre ells
[*b* 2 *v.*] tan estimat com si jo fos natural* de la terra, de forma que atenguí clarament noticia de les dames, per hont fuy ab ma industria conegut a poch a poch de Laureola, y de mi havent ja manifesta noticia, per més participar ab ella contàvali d'Espanya les coses maravelloses, ab les quals ella molt folgava. Y vent que ja com a servidor me tractava, semblàvam que li poría dir lo que volría; y un jorn trobantla sola, apartada de les dames en una sala, posat de genolls en terra, lo que's segueix ab semblants paraules poguí rahonarli.

Digitized by Google

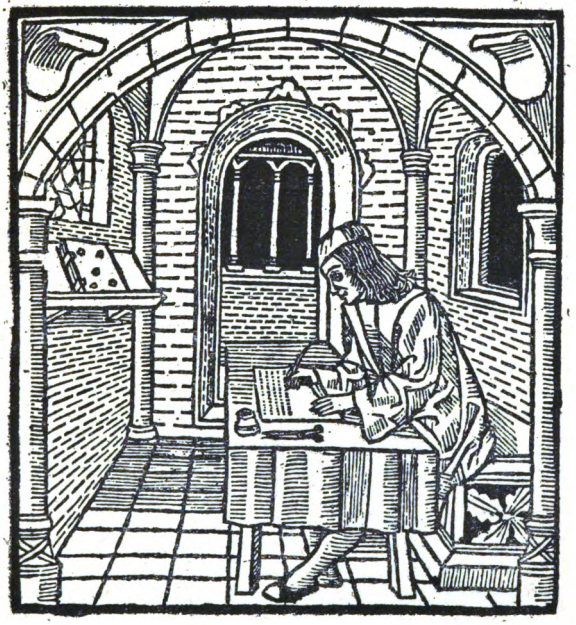

.IV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Lo auctor a Laureola

No 'ls està menys bé lo perdonar quan són deservits als poderosos, que als flachs quan són injuriats la venjança, perque los uns s'esmenen per honra y los altres per virtut perdonen. La qual cosa, si als grans hòmens es deguda, més y molt més a les generoses dònes, que tenen lo cor real de sa naixença y la pietat natural de condició propia. Açò, senyora, dich perque, per lo que vull rahonarte, he trobat en la túa grandesa ànimo, la qual sens magnificencia es impossible tingués. Es ver que ans que'm determenàs dubtava, però a la fí de mos dubtes he tengut per millor, si inhumanament volguesses tractarme, passar pena per dirtho, que per callar comportarla. Sapies, senyora, que un jorn caminant per uns aspres deserts, víu que per manament d'Amor * (IV) portaven [*b* 3 *r*.] près a Leriano, fill del duch Guersio, lo qual en tanta necessitat me pregà volgués ajudarli. Per la qual rahó deixí lo camí del meu repòs per pendre aquell que tant trevall senyalava; y aprés d'haver llargament ab ell caminat, víulo * metre en una escura presó, [*b* 3 *v*.] dolça pera la voluntat súa y molt amarga pera sa vida, hont tots los mals del món comporta: dolor lo turmenta, passions lo persegueixen, desesperació'l destroheix, mort lo menaça, pena l'exicuta, pensament lo desvetlla, desig l'atribula, tristor lo condamna, fe no'l salva. Sabí d'ell que de tot açò tu, senyora, est la causa; jutgí, segons lo víu, major dolor lo que en lo sentiment callava que lo que ab llàgremes descobría; y vista la túa presencia, trobe ésser justa la pena. Ab sospirs que les entramenes li rompíen, me pregà lo seu mal volgués notificarte: les pregaries súes foren de molt turmentat, y de compassió

Digitized by Google

ma obediencia; en lo sentiment seu te jutgí per cruel, y en lo mirar te veig piadosa, la qual cosa va per rahó que de la túa gentilea se creu la hu y de ta condició s'espera l'altre. Si la pena que ab lo merèixer li causes, ab la pietat li remeyes, seràs entre les dònes la més lloada de quantes en lo món han près naixença. Contempla y mira quant es millor ésser lloada per voler rembre, que no culpada per homeyera. Mira la obligació que tens a Leriano, que sa passió te fa servici: donchs remeyarlo te dóna causa de poder fer lo que Déu acostuma, perque no es de menys estima lo crear que lo rembre. Y així faràs tu tant, estalviantlo de mort, com Déu en darli la vida. No sé quína escusa pendràs en no remeyarlo, si no creus que matar es cosa virtuosa.
[*b* 4 *r*.] No't suplica altre * bé li atorgues, sinó que del seu mal te dolgues; que neguna cosa que't fos greu no't demanaría, que per millor haurà lo seu penar, que a tu ésser causa de pena. Si per lo que sé dir lo meu atreviment me condamna, la súa dolor del que'm tramet me perdona, lo qual es tan gran, que negún mal me porà venir que s'iguale ab lo que ell me causa. Suplichte sía la túa resposta, a la virtut que tens, conforme, y no a la fellonía que mostres, perque síes lloada, y jo bon missatger, y lo catiu Leriano delliure.

Resposta de Laureola

Axí com són estades les túes rahons de dir temeroses, axí són greus de perdonarles. Y axí com est d'Espanya fosses natural de Macedonia, lo teu rahonament y vida en un día acabara; per hont no rebràs, per ésser estrany, la pena que mereixíes,

Digitized by Google

y no menys per la pietat qu'en mi has jutjada, encara qu'en tals coses sía tan deguda la justicia com la clemencia, la qual poría causar dos béns, en tu ser exicutada: la hu que altres escarmentaría, l'altre que les dònes de alt llinatge seríen, segons mereixen, temudes y estimades. Però si lo ànimo demana càstich, mansuetut consent que't perdone, lo que de tot dret se desvía; perque no sols devíes morir per lo atreviment, mas per la ofensa qu'en la mía bondat has feta, en la qui has posat dubte. Perque si a noticia * (V) d'alguns lo que m'has dit venía, més [*b* 4 *v.*] creuríen qu'es estat per la disposició qu'en mi has trobada que per la pena qu'en Leriano has vista, la qual cosa ab rahó així dèu ésser pensada, vent ésser tan justa cosa, que'l meu gran merèixer, temor, com lo seu mal ànimo, te hagués causada. Si més procurar sa llibertat delliberes, cercant remey pera ell trobaràs infinits * perills pera tu, y avísete encara que [*b* 5 *r.*] esta nació te sía estranya, que seràs natural en la sepultura; y perque en detenirme en tan fera pràtica ofench la mía llengua, no dich més, car per que sapies lo que has mester, lo qu'es dit te basta; y si't resta alguna esperança pera que't parle, en tal cas serà de poch viure si més penses usar de l'ambaixada.

Lo auctor

ENCARA que Laureola fos breu en lo seu respondre, fon llarga en l'enuig, que li impedía la llengua; y despedit d'ella, entrí en pensament de coses diverses que greument me turmentaven. Pensava quàn lluny estava d'Espanya. Recordàvam de la gran tarda que feya, portantme a memoria la dolor

Digitized by Google

de Leriano; desconfiava de la salut súa; y vist que no podía complir lo que'm disponguí a fer, sens lo perill meu o llibertat súa, delliberí de seguir mon prepòsit fins a finar la vida *a* [o] portar a Leriano bona esperança; y ab aquest delliber torní altre jorn a palacio per veure quína cara a Laureola trobaría. La qual, en veurem, tractàm sens fer mudança com lo primer día, de la qual seguretat prenguí diverses sospites. Pensava si ho feya per no esquivarme, no havent per mal que tornàs a la rahó començada. Creya que dessimulava per tornar al propòsit, pera pendre del meu atreviment esmena; de manera que no sabía a qual de mos pensaments pogués donar fe. A fí, que
[*b* 5 *v.*] passat aquell y molts altres* díes, trobava en les súes demostracions més causes per atrevirme, que rahó pera tembre, y ab aquest crèdit esperí temps rahonable, y fíuli altre rahonament, ab demostracions de temor—y neguna cosa recelava—perque ab tals pressones, menejant tals coses, la torbació es necessaria, car en tals parts la expedició es haguda per desestima, y par que no's guarda ni s'estima l'auctoritat de qui escolta ab la poca vergonya de qui rahona; y per salvarme d'esta erra parlí ab ella, no segons desempatxat, mas segons la temor en qu'estava. Finalment li diguí tot lo que en remey de Leriano'm semblava, y fon la súa resposta de la forma de la primera, salvo que hagué en ella menys fellonía, y com encara que les súes paraules no fossen menys esquives per haver de callar, en les súes demostracions trobava llicencia pera més dir atrevirme. Totes les voltes que tenía lloch, la suplicava se dolgués de Leriano, y cascuna que lo hi deya, que foren diverses, trobava aspre lo que responía, y sens aspredat lo que mostrava; y com estigués apercebit en tot lo que profit s'esperava, mirava en ella algunes coses

Digitized by Google

en que lo cor enamorat se pot conèixer; quan estava sola, vèyala pensativa; estant acompanyada, no molt alegra. Erali la companyía aborrible y la soledat agradable. Algunes voltes, per fugir de plaers, qu'estava mal se clamava. Quan la veyen, tenir algún mal fengía; quan la deixaven, dolorosament * sospirava. Si Leriano en sa presencia's nomenava, [*b*⁶ *r*.] en lo que deya desvariava. Tornàvas vermella, aprés groga; tornàvas la súa veu rugallosa, secàvas la boca. Per molt que volgués cobrir ses mudances, forçava la passió piadosa a la dissimulació discreta: dich piadosa perque sens dubte, segons lo que aprés mostrava, ella més de pietat que de amor estes alteracions prenía. Però com jo altra cosa pensava, vent tals senyals en ella, tenía en ma expedició alguna esperança; y partím ab tal pensament pera Leriano. Y aprés que del passat llarga relació li haguí feta, diguíli que s'esforçàs a escriure, proferintme a darli la lletra a Laureola; y ab tot que ell estigués més pera fer memorial de sos béns que lletra de sa passió enamorada, escriguéla; les rahons de la qual, eren estes.

Lletra de Leriano a Laureola

Si tingués tal rahó per escriure, com per amarte, sens temor me atriviría. Mas pensant qu'escrich pera tu, perdentse lo sentiment, lo seny se va a perdre, y per esta causa ans de començar he tengut en mi gran confusió. La fe deya que gosàs y la túa grandesa que degués tembre. En la hu trobava esperança y per l'altre desesperava, y a la fí en açò volguí acordarme. Mas, guay de mil que tan petit he començat a dolrem y he tardat clamarme,

Digitized by Google

[*b* 6 *v.*] *(VI) perque a tal temps so vengut, que si alguna mercè't mereixía no hi ha en mi cosa viva pera sentirla sinó sols la fe mía. Lo cor està sens força, l'ànima sens poder y'l juhí sens memoria. Però si'm volguesses fer tan gran mercè que['t] plagués a les * [*b* 7 *r.*] míes rahons respondre, la fe ab tal bé poría bastar pera restituhir les altres parts que has destruhides. Jo'm culpe en demanarte guardó sens haverte fet servicis. Encara que si prens en compte del servir lo penar, per molt que'm pagues tostemps pensaré que'm restes deutora. Poràs dir còm he pensat escríuret: no't maravelles, que la túa gran gentilea ha causat la afecció, y la afecció lo desig, y lo desig la pena, y la pena l'atreviment; y per què ho he fet te sembla dega merèixer mort, mana que la'm donen, que molt millor es morir per causa túa que viure sens la túa esperança; y parlante veritat, la mort, sens que tu la'm donasses, jo mateix la'm pendría, per trobar en ella la llibertat qu'en la vida cerque, si tu no restasses difamada per matadora; donchs fos malaventurat lo remey que a mi delliuràs de pena y a tu de culpa. Per llevar tals inconvenients, te suplique faces ta lletra de mos mals lo guardó, qu'encara que no'm mate per lo que a tu toca, no poré viure per lo que comporte, y tostemps restaràs condemnada. Si volràs ferme algún bé, no ho tardes, sinó porà ser que tingues temps pera penedirte, y no lloch de remeyarme.

Lo auctor

ENCARA que Leriano, segons lo seu agreujat sentiment, se volgués més estendre usant de [*b* 7 *v.*] la discreció y no de la *pena, no volgué més llarga-

Digitized by Google

.V.

Digitized by Google

Digitized by Google

ment escriure, perque bastava lo que havía dit pera notificar lo seu mal a Laureola; que quan deuen allargarse les lletres es quan se creu que hi ha tal voluntat pera llegirles qui les reb, com per escríureles qui les envía; y [per]que de tal presumpció ell estava delliure, no's volgué en sa lletra més llargament estendre, la qual, aprés de acabada, prenguí ab tan gran tristor de veure les llàgremes ab que Leriano la'm dava, que poguí més sentir que recitarla; y despedit d'ell pera Laureola, y aplegat hont estava, trobí disposició pera parlarli, y ans de darli la lletra li diguí tals paraules.

Lo auctor a Laureola

ANS que de mi alguna cosa escoltes, te suplique prengues d'aquell teu catiu la pena, per descàrrech de la importunitat mía. Que hont se vulla que'm trobe tostemps he acostumat servir ans que importunar. En la veritat, senyora, Leriano té major sentiment de l'enuig que tu passes que de la passió qu'ell comporta, y aquest té per major mal qu'en lo seu mal pot ésser, de la qual cosa volría escusarse. Però sa voluntat si per no enutjarte comportar desija, l'ànima súa, per no comportar, volría clamarse. La hu li diu que calle, l'altre'l fa cridar, y confiant en la túa virtut, forçat de dolor, vol posar sos mals en ta presencia, crehent encara que per una part te sía *passat*, [*cal llegir* pesat]*(V)que per altra te causarà compassió. Mira per quantes coses te mereix guardó: per oblidar sa dolor desija la mort; per que no's diga que tu l'has consentida, desija la vida; per que tu la causes, nomena benaventurada la súa pena; per no sentirla, desija lo juhí perdre; per lloar ta gentilea, vol- [*b* 8 *r.*]

Digitized by Google

[*b* 8 *v.*] ría tenir * los estranys y lo seu en companyía. Mira quant li restes obligada, que s'estima de qui vol destruhirlo, té lo seu recort per bé, y es ocasió de tot son mal, si per ventura, essent jo tan desventurat, per ma intercessió pert lo que mereix per fe. Suplichte prengues una lletra súa, y si volràs llegirla, a ell faràs mercè per lo que ha comportat y a tu culparàs per lo que has volgut causarli, vent claramente lo mal que li resta en les paraules que t'envía, les quals, encara que la boca les diga, la dolor les ordena. Així't dóne Déu tan gran part del cel com mereixes de la terra; que la prengues y li respongas, y ab sola esta mercè lo poràs rembre. Ab ella esforçaràs ta flaquea, ab ella aflaquiràs son turment, ab ella afavoriràs sa fermetat, posar l'has en estament que no vulla més bé ni tema més mal; y si açò [no] volràs fer per qui dèus, qu'es ell, ni per qui ho suplica, que so jo, en ta virtut tinch esperança que, segons l'acostumes, no sabràs fer altra cosa.

Resposta de Laureola a l'auctor

En tantes estretures les tues porfidies me posen, que moltes voltes he dubtat quàl cosa faré primer: desterrarte a tu de la terra o a mi de ma [*c* 1 *r.*] fama, en dar*te lloch de dir lo que desiges; y tinch delliberat no ferho, la hu per compassió túa, perque si ta embaixada es mala, ta intenció es bona, puix en remey del qui's clama la portes. Ni tampoch vull l'altre de la mía estima, perque ell no poría ser delliure de pena sens que jo de culpa fos condemnada. Si pogués remeyar lo seu mal sens escandelizar ma honra, no ab menys afició ab que m'ho demanes ho faría; mas tu ja tens coneixença quant les

Digitized by Google

dònes deuen ésser més obligades a sa fama que a la vida, la qual, en lo menys per rahó del més qu'es la bondat, dèu ésser estimada. Donchs si'l viure de Leriano ha d'ésser ab la mort d'esta, jutja tu a quí ab més rahó dech ésser piadosa, a mi o a son mal, y que açò totes les dònes tenir deguen, en molt més manera les de real naixença, en les quals així posen los ulls totes les gents, que ans se veu en elles la poca taca qu'en les baixes la gran llegea. Si ab la rahó en les túes paraules te conformes, ¿còm demanes cosa tan injusta? Molt me dèus agrahir com tant mos pensaments ab tu comunique, la qual cosa fas perque si ta demanda m'enuja, plaume ta condició, y tinch plaher de mostrarte ma escusació ab justa causa per salvarme de càrrech. La lletra que dius que prenga fóra bé escusada, perque no tenen * menys força mes defenses [c¹ v.] que confiança ses porfidies: perque tu la portes me plau pèndrela; resposta no la esperes, ni trevalles en demanarla, ni més parlar en estes coses, perque de ma fellonía no't clames així com de comport te glorieges. Per dos coses me culpe d'esserme tant ab tu detenguda: la una perque la calitat de la pràtica me deixa molt enujada, y l'altra perque poràs pensar que parlant en ella repose, y creuràs que de Leriano'm recorde; del que no'm maravelle, que com les paraules síen del cor verdadera imatge, iràs content per lo que has jutjat, y portaràs bona esperança del que desiges. Donchs per no ésser del teu pensament condemnada, si es cas que tal lo tingues, te torne a requerir que sía esta la darrera volta qu'en aquest cas me parles, sinó porà ser que't penides y que, cercant estranya salut, te manque remey pera la túa.

Digitized by Google

Lo auctor

TANTA confusió les coses de Laureola me posaven, que quan més la pensava entendre, menys de sa voluntat sabía. Quan tenía major esperança, més me desviava. Quan pensava estar segur, major recel me causava. Los seus desvarios la coneixença cegaven. En lo pendre de la lletra volgué satisferme, y en la fí de ses paraules me tragué d'esperança. No sabía quín camí seguiría, ni
[c² r.] en què * trobàs esperança, y com a home sens consell, partí pera Leriano ab prepòsit de darli alguna consolació, entre tant que cercava lo millor medi que pera'l seu mal convenía; y aplegat hont estava començí tals paraules esplicarli.

[c² v.] **Lo auctor a Leriano** (III) *

PER lo desempatxament que porte se pot conèixer que hont manca ventura diligencia no aprofita. Has acomanat a mi tos remeys, que tan contraria m'es estada la ventura, qu'en les míes coses propies la desestime, perque no'm pot ser en esdevenidor tan favorable que'm satisfaça lo que en lo passat m'es estada enemiga, posat cas qu'en açò hagués pogut tenir bona escusa per ajudarte, perque, si jo era lo mensatjer, teu era'l negoci. Les coses que ab Laureola he passades, ni les poguí entendre, ni sé recitarles, perque són de condició nova. Mil voltes he pensat venir a remeyarte y altres tantes a darte sepultura. Tots los senyals de vençuda voluntat he vist en ses parenceríes, tots los desavorriments de dòna sens amor he vist en

Digitized by Google

ses paraules. Jutjant[la] m'alegrava, ohintla m'entrestía. A les voltes creya que ho feya desabrida, y a les voltes de desamorada. Però ab tot açò, creya la súa desamor, ventla movible; perque quan amor pren, lo cor està en ferma constancia, y mudable quan lo deixa delliure. D'altra part pensava, segons lo brau y esforçat cor de son pare, si ho feya de temerosa. ¿Què diràs, que la túa lletra ha rebuda, y presa afrontàm ab menaces de mort si més del teu cas li parlava? Mira quína cosa tan greu, o tals dos diferencies en un punt se mostren. Si llargament tot lo passat te recitava, ans falliría temps pera rahonar que coses pera dirte. Suplichte que force lo teu sentiment lo que aflaqueix * la passió túa, [c³ r.] que segons estàs, més que la consolació has mester la sepultura. Si algún espay no't dónes, en memoria de ta fe volràs lleixar los teus òssos, la qual cosa no dèus fer, que pera satisfacció de tu mateix més te convé la vida pera comportar que'l morir per que no penes. Açò dich perque't veig gloriejar de la pena, segons la dolor; gran corona es túa, que's diga has tengut esforç pera comportarla. Los esforçats major cor en les grans fortunes demostren. Neguna diferencia entre'ls bons y mals hauría, si no fos la bondat temptada. Guarda que tot s'ateny ab llargament viure. Espera en la túa fe que'l prepòsit de Laureola se porà mudar, y la túa fermetat no serà movible. No vull dirte tot lo que per la túa consolació porte, perque, segons tes llàgremes, en lloch de matar encench les túes ansies. Quant te semblarà que jo fer puga, mana-ho tu, que no tinch menys voluntat de servir ta pressona, que de salut remeyar la dolor túa.

Digitized by Google

Resposta de Leriano

Ja veus la disposició en que ara'm trobes, la privació del sentiment ja la coneixes, y la turbació de ma llengua no la ignores; per hont no't dèus maravellar qu'en la mía resposta haja més llàgremes que concert, les quals, perque Laureola les trau del cor, són de ma voluntat dolça vianda. Les coses que has passat ab ella, puix tu que tens lo juhí llibert no les entenes, ¿còm les puch jo entendre, que per altra cosa no'l tinch viu, sinó pera lloar sa gen-
[c 3 v.] tilea,* y pera nomenar la mía fí benaventurada? Volría fossen aquestes les darreres paraules de ma vida, perque són en llahor súa. ¿Quín major bé pot ser en lo meu mal, que volerlo ella? Si fos tan benaventurat en lo guardó que mereixch com en la pena que comporte ¿quí ab mi egualar se poría? Millor es a mi lo morir, puix de la mía mort es servida, que viure, si de ma vida ha d'ésser enujada. Lo que més sentiré quan muyra, serà saber que *semblen* [moren] los ulls que la veren y lo cor que l'ha contemplada. Lo qual, segons quí es ella, de tota rahó s'aparta. Açò dich perque veig que les súes obres, en lloch de poch amor, augmenten en fe Si en lo cativat cor les consolacions fructificassen, la que tu has dada, bastara per esforçarme. Però com les orelles dels apassionats tinguen de passió la tancadura, no hi ha lloch per hont les paraules de consolació a l'ànima entren; y pera que, com dius, puga jo comportar lo meu mal, donam tu la força, y jo posarhi he la voluntat. Car les coses de la honra que presuposes, ab rahó les conech, y ab ella mateixa les negue. Dich que les conech y aprove, si les ha de usar home del meu pensament delliure; y dich qu'en mi ma-

Digitized by Google

.VI.

Digitized by Google

Digitized by Google

teix les negue, puix pense, encara que greu pena cerque, que he triat mort honorosa. Lo trevall que per mi has volgut rebre y lo desig que t'he conegut, me obliguen tostemps que serà menester, oferir per tu la vida: mas puix lo menys d'ella me resta de vida, pren en satisfacció lo que puch y volría. Molt te su*plique, puix serà esta la final bona obra que [c 4 r.] poràs fer per mi y jo rebre, que vulles portar a Laureola noves en una lletra mía, ab que s'alegre, per que d'ella sapia com me despedeixch de procurarli malenconía; la qual, ab lo esforç que la portaràs, vull començar en ta presencia, y seràn estes les rahons súes.

Lletra de Leriano a Laureola

PUIX lo guardó dels meus afanys havía d'ésser ma sepultura, ja só a temps pera rèbrel, Y no cregues que la mort me desplacia, car aquell es de poch juhí que avorreix lo que la llibertat atorga. ¿Mas què faré, que acabarà ab mi l'esperança de vèuret? Greu cosa pera sentirla, diràs com tan prest, en un any que ha, o poch menys, que só teu, lo meu comport ha volgut fallirme. No't dèus maravellar, que la túa poca esperança y la mía molta passió poguessen bastar pera més al comport llevar la força. No haguera pogut pensar haguesses dat lloch a tal cosa, si tes obres no me'n certificassen. Tostemps he cregut forçara ta piadosa condició a ta voluntat importunada, com se vulla que si en açò reb dan ma vida, la mía sort té la culpa. Espantem com no't dols de tu mateixa. Ma llibertat t'he donada, lo cor he volgut oferirte, neguna cosa ha volgut ser mía, per ésser del tot túa. ¿Donchs còm te

Digitized by Google

volrà servir ni tenir amor lo quí sabrà les coses
[c 4 v.] *(IV) propies has destruhides? En cert tu eres de tu
mateixa enemiga: si remeyar no'm volíes, perque'm
salvara jo devíesho fer, per no ésser tu mateixa
condemnada, y perque en la perdua mía hagués al-
gún benefici; desige que't pese d'ella, però no ho
[c 5 r.] vull, si lo pesar t'havía de dar pena, que puix* vivint
no he pogut servirte, no es rahó que jo morint al-
gún enuig te cause. Los que al sol posen la vista,
quant més lo miren més se ceguen; y així, quant més
ta gentilea contemplo, més lo sentiment tinch cego.
Açò dich per que dels [des]concerts escrits no't ma-
ravelles. Però es ver qu'en tal temps era escusat tal
descàrrech, perque, segons reste, més estich en dis-
posició d'acabar la vida, que fer les rahons quites
de culpa. Però volría fos ordenat lo que tu havíes
de veure, perque lo teu saber en cosa tan fòra de
sa condició no ocuparíes. Si consents que muyra
per que's publique que fent homèy has pogut ma-
tarme, mal consell te dónes, car sens esperiencia
mía ho certificava la gentilea túa. Si ho tens per bé,
per no ésser mereixedor de tes gracies, pensava
atenyer per fe lo que per poch merèixer podía per-
dre; y ab aquest pensament exicutí lo que pensava.
Si, per ventura,'t plau per semblarte que no's poría
remeyar sens ta ofensa la dolor mía, nunca pensí
demanarte mercè que't fos causa d'alguna culpa.
¿Còm me havía de profitar lo bé que a tu vingués
mal? Solament per primer y darrer guardó demaní
ta resposta. *Deixasses* [deixada] més llarga, te su-
plique, puix acabes la vida, que honres la mort,
perque si ha algún bé en lo lloch hont van les ànimes desesperades, no demanaré altra cosa sinó sentiment pera sentir que has honrat los meus òssos,
[c 5 v.] per alegrarme del poch espay de tanta gloria. *

Digitized by Google

Lo auctor

ACABANT Leriano la lletra pera Laureola, satisferen los ulls per paraules ab moltes llàgrimes, sens alguna cosa pronunciar la llengua en ma partida; havent aquella, segons quin lo deixava, per la darrera volta que l'esperava veure; y essent ja en lo camí d'aquest viatge, fíu un sobrescrit en la lletra, per que Laureola en seguretat d'aquell la volgués pendre. Y aplegat hont estava, delliberí donàrlahi; la qual, creent ésser d'altra calitat, la volgué pendre y dins poch espay complidament llegida: y com en tot lo temps que la llegía nunca de la súa apartàs ma vista, [víu] qu'en acabar de llegirla, restà així torbada com si algún mal de tanta mutació fos causa. Y com la torbació súa de mirar la mía no pogués escusarla, per asegurarme feume, fòra tot prepòsit, infinides demandes; y per delliurarse de la companyía qu'en temps semblant es perillosa, per que les públiques mudances los secrets pensaments no descobrissen, retragués, estant tota aquella nit sens parlarme de tal prepòsit. Y fentme cridar l'altre jorn aprés, haventme dit quantes rahons bastaven pera descarregarse del consentiment qu'en la pena de Leriano dava, dixme que'l tenía escrit, semblantli inhumanitat perdre per tan poch preu un tal home; y perque ab lo plaher del que li ohía estava torbat en lo que par*lava, no escrich la dolçor y honestat [c^e r.] que haguí en son rahonament; qualsevol que l'hagués ohída poguera conèixer que havía usat poch aquell estudi: ja d'empatxada estava encesa, ja de torbada se tornava groga. Tenía tal alteració y tal sens alè la paraula, com si per sentencia de mort, esperara. En tal manera la veu li tremolava, que ab la discreció

Digitized by Google

a la temor forçar no podía; la mía resposta fon breu, perque'l temps per allargarme lloch no'm atorgava, y aprés d'haverli besat les mans prenguí la súa lletra, les rahons de la qual eren estes.

Lletra de Laureola a Leriano

La mort que tu, de molt turmentat esperaves, jo per culpada la mereixía si en lo que faç ma voluntat pecara; lo qu'en cert no es així, que més t'escrich per rembre ta vida, [que] en satisfacció del teu desig. Mas, trista de mi que aquest descàrrech sols pera complir mi mateixa aprofita! Perque si d'aquest pecat fos acusada, no tinch altre testimoni pera salvarme sinó la intenció mía, y per ésser part tan principal, lo seu dir no's pendría en compte; y ab aquesta por, he posat la mà en lo paper, y lo cor al cel, fent jutge de ma fí aquell a qui la veritat de les coses es manifesta. Totes les voltes qu'en respòndret dubte, es perque, segons ara's mostra, no poríes tu ésser absolt sens la condemnació mía. Que ab tot, que sols tu y lo portador de la mía lletra sapiau
[c 6 v.] lo que he escrit, ¿què sé jo en*(VI) los juhins que darèu sobre mi? Jo dich que fossen bons; sols la mía sospita me damnifica. Prechte, quan ab la mía resposta en mig de tos plahers en més ufana estigues, que't recordes de la fama de qui la t'ha causada; y vull d'açò avisarte, perque semblants favors desigen publicarse, tenint més esguart a la victoria
[c 7 r.] d'ells que a la fama de qui'ls*dóna. Quànt m'estaría millor a mi ésser tenguda per cruel que damnificada per piadosa tu'n tens coneixença, y per remeyarte he usat lo contrari. Ja tens tu lo que desijaves y jo lo que temía. Prechte que mescles ma

Digitized by Google

lletra en la túa fe, perque si es tan certa com confesses, no la perdes, ni de negú puga ésser vista. Que si algú lo que t'escrich veya, pensaría que t'ame, y creuría que les rahons míes, ans per dissimulació que per veritat eren dites; la qual cosa es al revés, qu'en cert més les dich, com t'he dit, ab intenció piadosa que ab voluntat enamorada. Y per que ho creguesses me volría estendre, y per no posarte altra sospita acabe; y per que mes obres just guardó rebessen, havía de fer altre tant la vida.

Lo auctor

REBUDA la lletra de Laureola, delliberí partir pera Leriano; lo qual volguí fer ab companyía, pera portar ab mi qui a ell y a mi ajudàs en la gloria de ma embaixada. Y per animarlos per avant, cridí los majors enemichs de nostre negoci, qui eren: Contentament, Esperança, Descans, Plaher, Alegría y Repòs; y perque si les guardes de la presó de Leriano volguessen, per portar companyía, defendrem la entrada, pensí de anar en orde de guerra; y ab tal pensament fíu lo camí, feta una batalla de tota ma companyía. Y atès a una altura * d'hont la [c 7 v.] presó se podía veure, vent les guardes d'aquella la mía senya, que era de vert y vermell, en lloch de defendres posàs en tan gran fuyta, que'l que més fugía més prop del perill creya ésser. Y veent Leriano a hora impensada tal rebato, no sabent què era, posàs a una finestra de la torre, parlant veritat, més ab flaquea d'esperit que ab esperança de socorro; y ventme venir ab batalla de gent tan triada, del que era tingué coneixença: y tant de poca força com del bé tan sobtat que venía, perdut lo sentiment,

Digitized by Google

caygué dins la casa en terra; però jo que negún espay portava, aplegant a la escala per hont muntar solía, llancí avant lo Descans, lo qual donà estranya claror a la súa tenebra. Y pujat hont Leriano estava, ell ja benaventurat, quan lo víu en manera mortal, pensí que anava a bon temps pera plorarlo y tart pera remeyarlo. Però socorregué prestament Esperança, que allí la més diligent anava, y llançantli en la cara una poca d'aygua, tornà en son recort; y per més esforçarlo donili la lletra de Laureola; y en lo temps que la llegía, tots los que ab mi portava la súa salut procuraven: Alegría lo cor li alegrava, Descans li aconsolava l'ànima, Esperança li girava'l sentiment, Contentament li aclaría la vista, Repòs li restituhía la força, Plaher l'enteniment li avivava; y en tal manera'l tractaren, que quan hagué acabat de llegir lo que li havía escrit Laureola, estava tan sà com si neguna passió hagués sentida. Y vent
[c 8 r.] * quanta llibertat li havía causat ma diligencia, llançavam los braços moltes voltes als muscles, promententme sí mateix, y tot lo que tenía semblava poch preu, segons lo que mos serveys li mereixíen. De tal manera eren les súes ofertes, que segons ell quí era y còm devía no sabía respondre; y aprés qu'entre ell y mi grans coses foren passades, delliberà anarsen a la cort. Y ans que arribàs a ella, estigué uns díes en una súa villa pera referse de forces y atavíos pera sa partida. Y ventse ja en disposició de partirse, posàho en efecte; y sabent en la cort còm anava, los grans senyors y cortesans ixqueren a rèbrel. Mas com tingués aquelles cirimonies velles sabudes, més ufana li dava la gloria secreta que la honra pública; y així fins a palacio l'acompanyaren. Al besar de la mà de Laureola, passaren coses dignes d'ésser escrites, especialment pera mi qui ho sabía.

Digitized by Google

.VII.

Digitized by Google

Digitized by Google

La hu sobrava turbació, a l'altre faltava color; ni ell sabía què deya, ni ella què responía; que tanta força tenen les passions enamorades, que tostemps porten lo seny y discreció davall la súa bandera, lo que allí per clara esperiencia he pogut veure. Y ab tot que de les súes mudances negú no hagués noticia, per la poca sospita que's tenía de sa pendencia, Persi, fill del senyor de Gavia, mirà en ells portant lo mateix pensament que Leriano tenía; y com les sospites celoses les coses secretes escodrinyen, tant mirà d'allí avant les paraules y senyals d'ell, * que [c 8 v.] donà crèdit al que sospitava, y no solament donà fe al que veya, que no era res, mas en lo que imaginava, que era lo tot; y ab aquest malvat pensament, sens més consell ni delliberació alguna, apartantse ab lo rey en una part secreta, li afermà que Laureola y Leriano se amaven, y que totes nits se veyen com ell dormía, y que, per lo que devía a son servey y a la honra, lo hi notificava. Torbat lo rey de tan admirable cosa, estigué dubtós, pensatíu, sens prest determenar sa resposta; y havent sobre açò dormit moltes vegades, tinguého per cert, creent, segons la virtut y abtoritat de Persi, que no li diría falsía. Però ans de delliberar alguna cosa, volgué acordar lo que fer devía; y posada Laureola en lo carçre, feu cridar a Persi dientli que, segons les súes lleys, acusàs de trahició a Leriano. De la qual cosa anà molt afrontat, mes com la calitat del negoci'l forçava degués atorgarho, respòs al rey que'l seu manament acceptava, y que dava gracies a Déu que li portava cas pera que fossen les súes mans de sa bondat testimoni. Y com semblants actes ab cartells en Macedonia fer s'acostumen, y no en presencia del rey, envià Persi un cartell a Leriano ab les següents paraules.

Digitized by Google

Cartell de Persi a Leriano

[$d^1 r.$] Puix de virtuoses obres proceheix lloable fama, justa cosa es que la maldat * (IV) se castigue, perque la virtut se conserve; y ab tanta diligencia dèu ésser la bondat amparada, que'ls enemichs d'ella, si per voluntat no volràn obrarla, per temor la usen. Açò dich, Leriano, perque la pena que rebràs de la culpa que has comesa serà càstich perque tu pagues y altres deguen tembre; que si's dava lloch en tals coses, no sería menys lo desservey en los mals
[$d^1 v.$] * afavorida, qu'en los bons la noblea. En cert, mal te has aprofitat de la netedat que has heredada. Los teus majors te mostraren fer bondat, y tu has après de obrar tra[hi]ció: los seus òssos se llevaríen contra tu, si *posassen* [sabessen] com has ensutziat per tal error ses nobles obres. Vengut est en temps que rebràs, per lo que has fet, fí en la vida y en la fama infamia. Malaventurats d'aquells com tu que no saben triar mort honesta! Sens mirar lo servici de ton rey y la obligació de la túa sang, has tengut atrevida desvergonya per enamorarte de Laureola, ab la qual en sa cambra, aprés d'ésser gitat lo rey, escurint per seguir ta condició lo teu clar llinatge, has parlat diverses vegades. Per la qual rahó te repte per traydor, sobre la qual cosa t'entench matar o llançar del camp, o lo que dich fer confessar de ta boca. Hont, quant durarà lo món seré de lealtat singular exemple, y atreveixchme a tant confiant en ta falsía y en ma veritat.

Elegeix les armes de la manera
que bé't vinga, que lo camp
de part del Rey jo'l te
assegure.

Digitized by Google

Resposta de Leriano

PERSI, major sería la mía fortuna que la túa gran malicia, si la culpa que ab tanta maldat me carregues no't donàs la pena que per justicia me reixes. Si fosses tan discret com est mal, per lle- [$d^2 r$.]
varte de tan gran perill, ans devíes saber ma intenció que sentenciar mes obres. Al que ara de tu puch conèixer, més curaves de parèixer bo que d'ésserho. Teninte per verdader amich, comunicava ab tu totes mes coses, y segons se mostra, jo confiava de ta virtut y tu usaves de ta condició. Com la bondat que mostraves havía concertat l'amistat, així la falsedat que cobría causà la desamistat, o enemich de tu mateix; que ab rahó puch dirho, puix per lo teu testimoni deixaràs ab càrrech la memoria, acabant la vida ab vergonya, perque has posat la llengua en Laureola; que sola sa bondat bastava, si tota la del món se perdía, pera recobrarla. Donchs tu afermes clara mentida y jo defense causa justa, ella restarà delliure de culpa y no ta honra de vergonya. No vull a les túes desmesurades paraules respondre, perque trobe per més honest camí vènçret ab la pressona que satisferte ab paraules. Solament vull venir al que fa al propi cas nostre, puix allí està la força de nostra diferencia. Acúsesme de traydor, afermant que moltes voltes só entrat en la cambra de Laureola, aprés que'l Rey a dormir se retrahía. A la una y altra cosa dich que ments; ab tot que no negue que ab enamorada voluntat la he mirada. Però si força d'amor ha ordenat lo pensament, llealtat virtuosa causa la netedat súa. * Així que per ésser afavorit d'ella y no per al- [$d^2 v$.]
tre ho he pensat, y per més afearte, de defendre: no

Digitized by Google

sols no ésser entrat en sa cambra, mas que paraules de amors jamés li he dites. Donchs quan la intenció no peca, salvo està aquell qui la jutja, y perque la determinació d'esta causa ha d'ésser ab la mort de la hu y ab les llengües dels dos, reste pera'l día del fet la sentencia, la qual, fie en Déu se darà per part mía, perque tu reptes ab malicia y jo ab rahó defense, y la veritat lo just determena. Les armes, que a mi són d'elegir, síen a la brida segons nostre costuma; nosaltres, armats de totes peces; los cavalls ab cuberts, coll y testera; llances eguals y espases, y sens negunes altres armes acostumades. Ab les quals defenent, dich que't mataré, o faré desdir, o sobre açò llançaré de la lliça.

Lo auctor

Com l'adversa fortuna, dels béns de Leriano envejosa, ab ell usàs de sa natural condició, donàli tal cayguda ventlo en prosperitat, que les súes desventures causaven passió a qui les mirava y convidaven a pena a qui les ohía. Però deixant de parlar en sa diferencia la necessitat súa, aprés que al cartell de Persi com es escrit hagué fet resposta, sabent lo Rey que estaven concertats en la batalla, asseguràls lo camp, senyalant lo lloch pera fer les ar-
[*d*³ *r*.] mes, y*(VII) ordenades totes les coses qu'en tal acte segons les ordinacions de Macedonia se requeríen, posat lo Rey en un cadafal, vingueren los cavallers acompanyats y afavorits, segons qui eren y mereixíen; y guardades egualment les honres dels dos, en lo camp entraren. Anaren la hu per l'altre, hont
[*d*³ *v*.] *en la força dels golps mostraren la virtut de l'ànimo que teníen; y rompudes en los primers encon-

Digitized by Google

tres les llances, tiraren les espases, ab les quals se combatíen, que qui's vulla tendría enveja del que obraven y compassió del que comportaven. Y finalment, per no detenirme, que par que recite histories velles, Leriano tallà a Persi la mà dreta, y com li vés perduda la millor part de sa pressona, li dix tals paraules: « Persi: per que no pague la túa vida la » falsedat de ta llengua, dèuste desdir. » Lo qual respongué: « Fes lo que has de fer, qu'encara que'm » fallga lo braç pera defendrem, no'm fall cor pera » morir. » Ohint Leriano tal resposta, donàli tanta pressa en lo combatré, que'l posà en la necessitat més darrera; y com certs cavallers parents seus lo vessen ja en estret pas de morir, suplicaren al Rey manàs llançar lo bastó, que ells lo fiaven per que'n fes justicia, si clarament se trobava en culpa. La qual cosa per lo Rey fon atorgada; y com fossen ja departits, Leriano ab molta rahó se sentí de tal greu, no podent pensar per què lo Rey tal cosa manava. Y trets del camp eguals en cerimonia, encara que deseguals en fama, portàrenlos a ses posades, hont aquella nit estigueren. Y l'altre día, hagùt son consell, Leriano delliberà anar a palació a suplicar y requerir al Rey en presencia de tota la cort, lo manàs restituir en la honor súa, fent justicia de Persi. Lo qual, com fos agut de juhí y de condició maligne, en lo en*tretant que Leriano estes coses [$d^4 r$.] concordava, feu cridar tres hòmens que per molt seus tenía, molt a les súes costumes conformes, y asagmentantlos lo secret li guardassen, donàls infinida moneda per que, jurant, diguessen havíen vist parlar Leriano ab Laureola en lloch y temps d'honestat sospitosos. Los quals li prometeren afermar la jura fins a perdren la vida. No vull dir lo que Laureola en tot aquest discurs sentía, perque la

Digitized by Google

passió per acabar lo començat no torbe, car no tinch per menys nova la súa dolor que quan estava present. Mas tornant a Leriano, que més de la presó d'ella's dolía que de la victoria no's gloriejava, sabent que'l Rey era llevat, fon a palacio, y en presencia de tots los cavallers de la cort, li parlà de tal forma.

Leriano al Rey

Ab major voluntat, senyor, comportara, en cert, lo càstich de la túa justicia que la vergonya de ta presencia, si ahir no me'n hagués portat lo millor de la batalla, hont, si tu ho hagueres per bé, de la falsa acusació de Persi restara del tot delliure. Car, posat cas a vista de tots jo li hagués dat lo guardó que mereixía, gran es lo avantatge del faré al fet es. La rahó per què maníst departirnos no puch pensarla, especialment tocant a tu mateix lo debat.
[d^4 v.] Qu'encara que de Laureola com * (VIII) a generós desijasses venjança, no't faltaría pietat de pare, ab tot qu'en aquest cas bé crech restes satisfet del seu descàrrech. Si ho has fet per compassió que de Persi tinguesses, tan justa cosa fóra, essente natural, l'haguesses tenguda de la honor mía, com de la súa
[d^5 r.] vida. Si per ventura ho has consentit* vente importunat de la suplicació de sos parents, quan los atorguíst la mercè devíes recordarte dels serveys que'ls meus te havíen fet, puix sabs ab quanta constancia de cor, molts d'ells en moltes batalles y combats perderen per ton servey les vides. Nunca gent d'armes has ajustada que no fos d'ells la terça part de aquella. Suplichte que ab sentencia me satisfaces la honra que per mes mans m'has llevada. Guarda

Digitized by Google

.VIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

que servant les lleys, los naturals se conserven. No consentes que home que tan mal guarda les preminencies del seus passats, més en lo món vixca, per que los que ab ell participaràn, lo seu verí no corrompa. Qu'en cert, no tinch altra culpa sinó ésser amich de[l] culpat; y si per aquest juhí mereixch jo pena, dónalam, encara que la mía ignocencia d'aquella m'absolga, donchs conservé la súa amistat creent que bo sía y no jutjantlo mal. Si li dónes vida per servirte d'ell, dich te serà més lleal cercador de zizanies qu'en lo món trobar pugues. Jo't requir en tu mateix, puix est obligat a ésser egual en dret, qu'en açò ab la prudencia que tens determenes y sentencíes ab la justicia que acostumes. Senyor, les coses de la honra deuen ésser clares, y si en aquest perdones, per pregaries, o per ser principal en ton regne, o per lo que't sembla, no restaré en lo juhí de les gents per desculpat del tot, que si uns creuen la veritat per rahó, altres la torbaràn ab malicia; y dichtè que's sapia lo cert en lo teu regne, car nunca la fama porta * lluny la veritat. ¿Còm sonarà en los altres lo qu'es passat, si resta sens càstich o paga manifesta? Deixa, senyor, te suplique, la honra mía sens disputa, y de ma vida y de mi mana lo que bé't vinga. [d^5 v.]

Lo auctor

ENCARA Leriano lo seu rahonament, per lo Rey atentament escoltat, no acabava, quan respòs lo Rey que hauría son consell sobre lo que fer devía; qu'en cosa semblant, ab delliberació se havía de dar la sentencia. Es veritat que no fon la real resposta tan dolça com devía: fon la causa perque si

Digitized by Google

a Laureola, segons lo que havía vist, dava per delliure, ell no ho estava d'enuig quiti; perque Leriano havía pensat en servirla, tenint per culpat lo seu pensament, encara que no ho fos sa intenció; y així per açò com pera llevar l'escàndel qu'entre la parentela de Leriano y de Persi anava, manàli que anàs a una vila súa que dos llegües de la cort estava, nomenada Susa, en lo entretant qu'en lo cas acordava. La qual cosa feu molt alegre, tenint ja a Laureola per desculpada, cósa qu'ell tant desitjava. Y en ser despedit del Rey, Persi, que tostemps trevallava en ofendre la honor súa per condició y en defendrela per malicia, cridà los que havía conjurat ans que Laureola fos delliure, dientlos que cada hu per sa part anàs al Rey, diéntli com que d'ells mateixos partía, per apartarlos de dubtes, qu'ell ab
[d⁶ r.] veritat havía acusat * Leriano, de la qual cosa eren ells testimonis, que'l veren diverses vegades parlar a soles ab ella. La qual cosa ells feren de la manera que dit los havía, y saberen de sí donar tal forma, y així lo seu testimoni afirmaren, que torbaren al Rey. Lo qual, aprés de haver sobre açò molt y diversament pensat, feulos cridar; y venint, feu a cascú per sí demandes molt subtils y agudes, per veure si'ls trobaría mudables o desvariats en lo que respondríen. Y com haguessen gastat sa vida en estudi de falsedat, quant més parlaven millor sabíen concertar sa mentida; de manera que'l Rey los donà ferma fe en lo que deyen. Per la qual informació, tenint a Persi per lleal servidor, creya que més per sa mala fortuna que per sa poca veritat havía portat lo pijor de la batalla. Oh Persi, quant te fóra millor la mort una vegada que merèixerla tantes! Puix volent lo Rey que pagàs la innocencia de Laureola per la trahició dels falsos testimonis, delliberà que

Digitized by Google

per justicia fos sentenciada. La qual cosa venint a noticia de Leriano, estigué en poch del seny o la vida perdre; y ab un arrebatament y passió desesperada, delliberava d'anar a la cort per delliurar a Laureola, y matar a Persi, o perdre la súa vida. Y vent jo ésser aquell consell de més perill que d'esperança, posat ab ell en rahó, trevallí en desviarlon; y estant en tanta ira desconcertat, volgué servirse de mon parer, en lo que hagués de delliurar. Lo qual me plagué darli, per que no * dispongués ab alteració, ab pesar hagués a penedirse; y aprés qu'en lo meu flach juhí la major seguretat fo representada, diguíli lo que's segueix. [d^6 v.]

Lo auctor a Leriano (III)

* Axí volría, senyor, ésser discret per lloar lo teu sentiment com poderós pera remeyar lo teu mal, per que axí com jo desige, fosses alegre y lloat com tu mereixes. Açò dich per lo sabi comport qu'en tal temps mostres, que com has vist lo teu juhí empatxat de passió, coneguíst que sería lo que obrasses, no segons lo que sabs, mas segons lo que pots sentir; y ab aquesta discreta coneixença has volgut, ans per lo meu consell llibert y simple errar, que acertar per lo teu natural empatxat. Molt he pensat en lo que's dèu fer en esta túa tan gran fortuna: y trobe, segons lo meu juhí tan pobre, que la primera cosa qu'es mester se ordene es lo teu repòs, lo qual lo present cas te desvía. De mon vot lo primer prepòsit que volguíst pendre, serà lo darrer que obres; perque com es gran la cosa que has d'empendre, axí ab gran delliberació se dèu determenar. Tostemps del dubtós lo més segur se ha de [d^7 r.]

Digitized by Google

pendre; y si't poses a matar a Persi y delliurar a Laureola, dèus abans veure si es cosa ab que pugues eixirne; que com es de més estima la honra d'ella que la túa vida, si no ho pots acabar, deixaríes a ella condemnada y a tu en deshonra. Guarda que los hòmens obren y la ventura jutja. Si a bé ixen les coses, són lloades per bones, y si a mal, hagudes per desvariades. Si delliures a Laureola, dirse ha que has exicutat lo teu ànimo, y sinó que has
[*d*⁷ *v.*] pensat oradura. Donchs espay* tens d'ací a nou díes que's darà la sentencia, proba tots los altres remeys que mostren esperança; y sinó la trobaràs en ells, dispondràs lo que tens pensat, que en tal demanda, encara que perdes la vida, la daràs a la túa fama. Però en açò ha una cosa que dèu ésser provehida ans que la exicutes, y es aquesta. Estigàm ara que has ja forçada la presó y treta d'ella Laureola: si la portes a la túa terra, es condemnada de culpa; hont se vulla que allà la deixes, no la delliures de pena; guarda ací major mal que'l primer. A mi sembla pera sanament fer esta cosa, obrant tu esta altra, que's dèu tenir tal forma: jo iré de part túa a Gallió, germà de la Reyna, qu'en part desija tant com tu mateix la llibèrtat de la presa, y dirli he lo que delliberes, suplicantlo, per que sía salva del càrrech y de la vida, qu'estiga, pera'l día que iràs, ab alguna gent, perque si serà tal la túa ventura que la pugues traure, y en trahent la poses en son poder a vista de tot lo món, en testimoni de sa bondat, y que la reba, entretant que'l Rey sab la una cosa y proveheix en altre, la pose en la fortalea súa; d'hont porà venir lo fet a bona fí. Mas, cóm te tinch esta cosa per dita, açò's té de pendre per darrer partit. Lo que abans pera negociarse convé es açò: jo iré a la cort y ab lo cardenal de Gausa ajustaré tots los

Digitized by Google

cavallers y prelats que allí's trobaràn; lo qual, suplicarà ab alegre voluntat al Rey, atorgue a Laureola la vida; y si en açò no trobaré remey, supli caré*a la Reyna que ab totes les honestes y princi- [d⁸ r.] pals dònes de la ciutat y de sa casa li demane la llibertat de sa filla, a les quals llàgremes y demanda no porà, a mon parer, negar pietat; y si no trobe ací esperança, diré a Laureola que li escriga, certificantli sa ignocencia. Y quan totes estes coses me foren contraries, proferirme al Rey que daràs una persona túa que faça armes ab los tres malvats testimonis. Y no aprofitant res d'açò, probaràs la força, en la que, per ventura, trobaràs la pietat qu'en lo Rey jo cercava. Però ans que'm parteixca, me sembla que dèus escriure a Laureola, esforçant la súa temor per seguretat de la súa vida, la qual li pots plenament atorgar: que puix se dispòn en lo cel lo que's fa en la terra, no pot ésser que Déu no reba les súes ignocents llàgremes y les túes peticions justes.

Lo auctor

Un sols punt del parer meu no ixqué Leriano, perque li semblava aquell camí més propi pera desempatxar més sanament ses faenes. Però ab tot això no li assegurava lo cor, perque temía, segons lo enuig del Rey, no manàs ans de la crida donar la sentencia. De la qual cosa no'm maravellava, perque los ferms enamorats ans lo més dubtós y contrari creuen, y tenen per menys cert lo que més desigen. Concloent, escrigué la lletra pera Laureola, * ab molt dubte que no la volgués pen- [d⁸ v.] dre; les rahons de la qual eren estes.

Digitized by Google

Lletra de Leriano a Laureola

ANS posara en mi mateix les mans per acurtarme la vida qu'en lo paper pera començarte escriure, si de la túa presó fossen estat causa mes obres, així com es estada la mía adversa fortuna. La qual, encara no ha pogut esserme tan contraria que no m'haja posat en estament de ben morir, segons lo que pera salvarte fer dellibere. Hont, si en tal demanda termena mon viure, tu seràs delliure de presó, y jo de tantes desaventures, y una mort, de dos llibertades serà causa. Suplichte no'm tingues mal volença per lo que comportes, puix com ja he dit, no té d'açò la culpa lo que jo he fet, mas lo que vol ma ventura. Bé pots creure, per grans que síen les túes angusties, que sent jo major turment en lo pensament d'elles, que tu en elles mateixes. Plagués a Déu que no t'hagués coneguda, qu'encara que fos perdedor del major bé d'esta vida, qu'es haverte vista, fóra benaventurat en no saber ni ohir lo que comportes. Tant ha que'm dura viure vida trista, que ab la mateixa tristor, per causarla tu, m'aconsoles. Mas lo que ara sent, repòs ni consolació pot
[e¹ r.] rebre, perque no deixa lo cor en*(IV) negún repòs. No augmente la pena que comportes la mort que tems, que les míes mans te salvaràn d'ella. Jo he cercats remeys ab que la ira del Rey fos temprada; si en ells hagués mancat esperança, en mi la pots tenir, que tant faré per la túa llibertat, que serà memoria tant com lo món dure, en exemple de fortalea; y
[e¹ v.] no't parega gran cosa lo que't rahone, que*sens lo que tu vals, la injusticia de la túa presó fa just lo meu atrevit ànimo. ¿Quí porà resistir a les forces míes, puix tu les me dónes? ¿què no gosarà lo cor

Digitized by Google

.IX.

Digitized by Google

Digitized by Google

empendre, puix tu dins ell reposes? Sols ha un mal en la salvació túa: que segons lo que mereixes, per poquet preu se compra, encara que per ell perda la vida; y no sols açò es poca cosa, mas lo que's pot desijar no es res, encara que's perda. Esforça ab la mía esperança la túa flaquea, perque si't dónes als pensaments d'ella, porà ser que desfalleguesses, d'hont poríen dues grans coses crèixer: la primera y més principal sería la túa mort; l'altra, que llevaríes a mi la major honra de tots los hòmens, no podent salvarte. Confía en mes paraules; espera en mes prometences; no síes com les altres dònes, que de poques coses s'espanten. Si la condició femenil te causarà temor, ta discreció càuset fortalea, la qual pots rebre de les seguretats míes; y perque lo que faré del que dich serà proba, suplichte que ho cregues. No t'escrich tan llargament com volría, per provehir lo que satisfà a la túa vida.

Lo auctor

En lo temps que Leriano feu la lletra, ordení lo camí que fer devía, y rebuda, partí ab la major pressa que poguí; y aplegat sens neguna altra cosa en*tendre, treballí en dàrlahi per que pogués ab [e² r.] comport esforçarse; y com pera vèurela me fos negada llicencia, informat d'una *cambrera* [cambra] hont dormía, víu una finestra ab una reixa, no menys fort que tancada. Y venguda la nit, doblada la lletra, posíla molt sobtilment en una llança, y ab molt trevall llancílahi dins la cambra; y altre jorn de matí, passejant per allí en forma dessimulada, uberta la finestra, a Laureola poguí veure, y víu que'm mirava, ab tot que [per] la espessura de la reixa no poguí

Digitized by Google

bé divisarla. Finalment ella feu resposta, y venguda la nit, quan la remor dels meus passos sentía, llançà la lletra en terra; la qual, rebuda sens alguna rahó poder esplicarli, per lo perill que haguera per tals coses pogut causarse, delliberí anarme. Y sentint ma partida, ohí que'm deya: « Vet ací lo guardó » que reb de la pietat que he tenguda. » Y perque los que la guardaven estaven prop de mi, no li poguí respondre. Tan gran tristicia deixà en lo meu cor aquella paraula, que si m'haguessen cercat, per lo rastre de mes llàgremes hagueren pogut trobarme; y fon açò lo que respongué a Leriano.

Lletra de Laureola a Leriano

No sé, Leriano, què't puga respondre, sinó qu'en les altres gents la pietat per virtut se lloa, y en mi se castiga per vici. Jo he fet lo que devía, se-
[e^2 v.] gons piadosa, y tinch, segons desventurada,* (IX) lo que puch merèixer. No fon per cert la túa fortuna ni tes obres causa de la presó mía, ni'm clame de tu ni d'altra pressona, sinó de mi sola en esta vida, que per delliurarte de mort me carregués de culpa, ab
[e^3 r.] tot qu'en esta compassió* que t'he hagut, més hi ha pena que càrrech, puix ho he remeyat com ignocenta, y ho pague com culpada; pero tostemps me plau més la presó sens erra que la llibertat culpada, y per ço, encara que per comportarla pene, descanse en no merèixerla. Jo só, entre les que viuen, la que menys devía ésser viva. Si'l Rey no'm salva, espere la mort; si tu'm delliures, la túa y dels teus. De manera, que per una part o per altra, sent dolorosa pena. Si no'm remeyes, he d'ésser morta; si'm delliures y m'emportes, seré condemnada; y per

Digitized by Google

ço't pregue molt, trevalles en salvarme la fama y no la vida, puix la una se acaba y l'altra dura. Cerca, com dius, qui amanse la ira del Rey, que de la manera que dius no puch ésser salva sens destrucció de ma honra; y deixant açò a ton consell, que sabràs lo millor, escolta lo guardó que tinch per lo bé que he fet. En les presons hont posen los que han fet alguns delites, me tenen perque les túes escuse: ab grosses cadenes estich lligada; ab aspres turments me turmenten; ab grans guardes me guarden, com si tingués forces per anarmen; lo meu comport es tan delicat, y tan cruels les míes penes, qu'encara que'l Rey, mon pare, no dóne sentencia, morint en esta dura presó, pendrà la venjança. Espantada estich com de tan cruel pare naixqué tan piadosa filla. Si en la condició li tingués semblança, no'l tembría en la justicia, posat cas * la vulla fer tan [e 3 v.] injusta. Al que toca a Persi, ni't vull respondre, per que no ensutzie ma llengua, així com ha fet ma fama. Es ver que més amara se desdigués del seu testimoni, que no que per ell hagués de morir. Però encara que jo diga, tu determena, que segons lo teu juhí, no poràs errar en la delliberació túa.

Lo auctor

MOLT fuy dubtós, al rebre d'esta lletra de Laureola, sobre l'enviarla a Leriano—per dos inconvenients que m'hi ocorregueren—o esperar a jo mateix portàrlahi: la hu era perque nostre secret se posava en perill fiantlo en mans d'altri; l'altre perque'ls damnatges d'ella li poríen causar tal moviment, que errara sens temps lo que ab ell havía acertat, per hont se poguera tot perdre. Mas tor-

Digitized by Google

nant al primer prepòsit, temptí, lo día que apleguí a la cort, les voluntats dels principals d'aquella, pera posar en lo negoci als qu'en la mía opinió trobaría conformes, y no trobí negú de contrari desig, sinó los parents de Persi; y essent segur d'esta certinitat, supliquí al cardenal que he dit, li plagués suplicar al Rey per la vida de Laureola. La qual cosa m'atorgà ab la mateixa amor que jo lo hi demanava, y sens més tardar, junt ab tots los prelats y grans senyors que presents se trobaren, posat en presencia del Rey, en son nom y de tots los que ab
[e 4 r.] ell anaven, parlà d'esta manera: *

El Cardenal al Rey

No sens alguna rahó justa los grans príncips passats, en lo que havíen a fer lo consell ordenaren, segons quants profits se'n atenyen, y ab
[e 4 v.] tot que fossen (VIII)* diversos, per sis rahons dèu ésser aquella lley conservada. La primera, perque millor acerten los hòmens en les coses estranyes qu'en les súes propies, perque lo cor que pren lo cas per propi no pot estar sens ira, o cobdicia, afecció, o desig, o altres coses semblants pera determenarles. La segona, perque praticades les coses, tostemps resten en lo que fa més vera mostra. La terça, perque si los que consellen acerten, encara qu'ells voten, del qui pren lo consell es la gloria. La quarta, per lo que's segueix del contrari, si per estrany sentiment s'erra'l negoci, lo que demana'l parer resta sens càrrech, y no sens culpa qui lo hi dóna. La quinta, perque'l bon consell moltes voltes assegura les coses dubtoses. La sisena, perque no deixa tan prest caure la bona fortuna, y tostemps en les adver-

Digitized by Google

sitats senyala esperança. Per hont, senyor, no pot negú dar bon consell, estant torbat y cech, a sí mateix, essent ocupat de passió y fellonía; y per açò no'ns culpes si venim a enujarte en lo ple de les forces de la túa ira, que més estime perque't enujam ab la ira que tens nos reprengues, que no, penedit, perque no t'havèm consellat nos condamnes. Senyor, les coses ab delliberació y acort obrades procuren profit y fama al qui les exicuta, y les que's fan ab ira, ab penediment se consideren. Los sabis com tu, quan obren, primer delliberen que no disponen, y sónlos presents totes les coses que'ls poden venir, així del que esperen *profit, com del que [e^5 r.] temen abversitat; y si de qualsevol passió impedits se troben, no sentencíen en res, fins en veures delliures; y encara que'ls fets se allarguen, hànho per bo, perque en semblants coses es damnosa la pressa y la tarda segura; y com tenen gana de fer cosa justa, pensen totes les coses, y ans que les facen, seguint la rahó establèixenlos exicució honesta. Propietat natural es dels hòmens discrets probar los consells y per llaugera creença no dispondre, y en lo que sembla dubtós tenir en peu la sentencia, car no es tot veritat lo que de veritat fa mostra. Lo pensament del sabi, encara que recorde, o mane, o ordene, no's parteix del que's pot esdevenir, y com a zelador de la súa fama, guardas de caure en error; y per no estropeçar en aquella, té memoria en lo passat, per pendren lo millor y ordenar lo present ab temprança, y per tenir avís de tot ab discreció l'esdevenidor contempla. Totes estes coses, senyor, te havèm dites, per que de ta prudencia't recordes, y en lo que ara estàs, ordenes, no segons enujat, mas com a sabi. Torna donchs al teu reposat tento, per que lo teu natural sentiment a l'accident de la túa

Digitized by Google

ira force. Havèm sabut que vols condemnar a mort Laureola, filla túa. Si la súa bondat no mereix ésser sentenciada, en cert tu seràs molt injust jutge. No vulles ofuscar ab tal juhí la túa gloriosa fama, que posat cas algún dret hi tinguesses, ans seríes. si la hi [e 5 v.] daves, difamat per cruel*pare que lloat per Rey justicier. Has donat crèdit a tres mals hòmens: en cert, tanta rahó teníes de informarte de sa vida, com pera creure son testimoni. Guarda que són en la túa cort en molt mala fama, y ab tota maldat se conformen; tostemps se gaben en les rahons que díen, dels enganys que fan. Donchs, ¿per què dónes més fe a la falsa informació d'ells, que al divinal juhí, lo qual, en les armes de Persi y de Leriano clarament se mostra? No síes botxí de la túa sang mateixa, que entre'ls homes seríes mal volgut. No culpes la ignocencia per consell de ira; y si't semblarà que per les rahons ja dites, Laureola no dèu ésser salvada, per lo que dèus a ta virtut, per lo que la túa real condició t'obliga, per los serveys que t'havèm fet, te suplicàm nos faces mercè de la súa vida; y perque menys paraules de les que havèm dites, pera ferho segons ta clemencia, hi bastaven, no volèm dir més, sinó que penses quànt es major que pereixca ta ira que la túa real fama.

Respòn lo Rey

PER ben aconsellat me tinguera de vosaltres, si no tingués per cert ésser tan deguda cosa venjar les deshonres com perdonar les culpes. No era menester dirme les rahons per que deuen pendre consell los poderosos, car aquelles que havèu [e 6 r.] deixat de dirme tinch jo bé conegudes. Mas bé*sa-

Digitized by Google

.X.

Digitized by Google

Digitized by Google

bèu quan alguna passió lo cor empatxa, que'l consell y orelles se tapen, y en tal temps les fructuoses paraules, en lloch d'amansar, creixen la força de la ira, perque aviven en la memoria la causa d'ella. Però si de tal impediment estava delliure, jo creuría la mort de Laureola ordenar y sabiament dispondre. La qual cosa vull mostrarvos per causes, segons honor y justicia, justament determenades. Si la erra d'esta dòna restava sens pena, no sería en la mía deshonor menys culpable que Leriano. Sabentse que tal cosa perdone, sería dels comarcans menyspreat, y dels naturals desobehit, y de tots tengut en molt poca estima, y poría ser acusat que he sabut mal conservar la generosidat de mos predecessors; y a tant esta culpa se poría estendre, si no fos castigada, que a la fama dels passats y a la honra dels presents poría fer gran damnatge, y la sang dels que són per venir, que sola una màcula tocàs lo llinatge, tota la generació confondría. Perdonant a Laureola, d'altres majors maldats sería causa, qu'en esforç del meu perdonar sè faríen. Donchs més ame posar temor de cruel que per ser piadós donar causa alguns altres se atreveixquen, y seré degudament estimat, ab tot que'ls reys ho síen, segons justicia. Mirau quàntes rahons en sentenciarla tinch per la part mía. Bé sabèu les nostres lleyes què es lo que estableixen: que la dòna que de tal pecat serà acusada, que per allò muyra. Donchs ja veus *(VIII) [e^{6} v.]
quànt me convé més ésser nomenat rey just, que culpat perdonador; qu'en cert ho sería, si en lloch de guardar la lley la trencava. Donchs a sí mateix condamna, qui al malfactor perdona, y egualment se dèu guardar lo dret, y lo cor del jutge no's té de moure per favor, ni amor, ni cobdicia, ni per negún
*altre accident. Essent recta la justicia, es per tot lo [e^{7} r.]

Digitized by Google

món lloada, y si es favorable, es avorrida; nunca's dèu torçre, puix de tants béns es causa. Posa temor als mals, sosté los bons, pacifica los diferents, atalla les qüestions, escusa les contencions, avé los debats, assegura los camins, honra los pobles, afavoreix los xichs, refrena los grans, y pera'l bé comú en gran manera molt profitosa. Donchs pera conservar tal bé, per que les lleyes se sostinguen, es justa cosa qu'en les míes coses la use. Si tant volèu la salut de Laureola y tant lloau la bondat súa, donau un testimoni de sa ignocencia com n'hi ha tres de son càrrech, y serà perdonada ab rahó y ab *vergonya* [veritat] lloada. Dièu que deuría dar tan gran fe al juhí de Déu com al testimoni dels hòmens: no os maravellèu com no ho faç així, car veig lo testimoni verdader y lo juhí no acabat. Car posat cas que Leriano haja hagut lo millor de la batalla, podèm jutjar lo medi y no saber la fí. No responch, per no fer llarch lo procés, a tots los apuntaments de vostres paraules, y a la fí deixarvos sens esperança; qu'en cert jo volría molt acceptar vostres pregaries per vostre merèixer; y si no ho faç, prenèuho per ben fet, que no menys devèu desijar la honor del pare que la salvació de la filla.

Lo auctor

La poca esperança de la resposta del Rey pera'ls que la ohíen, de greu tristor fon causa; y com
[*e* 7 *v.*] jot rist hagués vist * que aquell remey m'era contrari, cerquí lo qui més profitós me semblava, ço es, suplicar la Reyna que suplicàs al Rey la salvació de Laureola; y anant ab aquest pensament a ella, com aquella que tant en la dolor de la filla partici-

Digitized by Google

pava, encontríla en una*(X) sala, acompanyada de [$e^8 r$.]
moltes generoses dònes y dames, que venía a fer lo que jo volía suplicarla, la qual auctoritat bastava per atènyer qualsevol cosa, per [in]justa y greu que fos, quant més aquella que ab menys rahó lo Rey deuría ferla, ans que la Reyna demanarla. La qual, posada de genolls en terra, li dix paraules així sabies culpantlo, com piadoses per amansarlo. Dèyali la moderació pera'ls reys necessaria; la perseverança de la ira li reprenía; recordàvali qu'era son pare; parlàvali coses pera notar tan discretes com enujoses pera sentirles; suplicàval que si tan cruel juhí disponía, que volgués satisferse matant a ella, que tenía passada la major part de sos díes, y deixar a Laureola, tan digne de viure; provàvali que la mort d'ella sens culpa mataría la fama del jutge, y la vida de la jutjada, y encara los béns de la que'l suplicava. Mas tan endurit estava lo Rey en son prepòsit, que les rahons que li deya, ni les llàgremes qu'escampava, neguna cosa tengueren; y així se'n tornà a la súa cambra ab tan poca força pera plorar, com ne tenía pera viure. Y vent jo qu'en lo Rey menys gracia trobava la Reyna, acostím com a desesperat sens tembre la súa ira, y diguíli per que donàs ab clara justicia la sentencia, que Leriano daría una pressona que ab los tres falsos testimonis faría armes, o qu'ell per si mateix ho faría, encara que abaixàs lo seu merèixer, per que mostràs Déu lo que justament obrar deuría. * Responguém que'm [$e^8 v$.]
deixàs d'embaixades de Leriano, qu'en ohir lo seu nom la passió li creixía. Aprés, tornant a la Reyna, sabent que no havía remey en la vida de Laureola, fon a la presó hont estava, y besantla diverses vegades, tals paraules ab molta dolor acompanyades li deya.

Digitized by Google

La Reyna a Laureola (XI)

[f^1 r.] *Oh bondat, ab malicia inicament acusada! oh virtut, injustament ab ira sentenciada! oh filla, nada en lo món per dolor tan greu de sa mare, tu seràs sens justicia morta y de mi ab rahó eternament dolguda! Més poder ha tengut ta ventura pera condemnarte, que per ferte salva, la túa simple ignocencia. Sola, sens tu, serà lo meu tristament viure, en companyía dels dolors qu'en lloch teu me deixes, les quals, ventme restar sola, per compassió en companyía'm dónes. La túa fí acabarà injustament dues vides: la túa sens causa, y la mía per dret; y lo que viuré aprés de tu morta, me serà major mort que la que tu poràs pendre, perque molt més turmenta desijarla, que comportarla. Plagués a Déu que fosses nomenada filla de la mare que morí y no de la que t'ha vist morir. Tant quant lo món dure seràs de la gent plorada, car tots los que de tu han noticia, havíen per poca cosa aquest regne que havíes d'heretar, segons lo que mereixíes. Los cegos la vista desijaven per vèuret, los muts paraula per lloarte, y los pobres riquea per servirte. A tots eres agradable, y a Persi est estada odiosa. Si algún temps jo visch, ell rebrà digne guardó de ses obres, y encara que no'm resten forces per altra cosa que pera desijar la mort, pera venjarme d'ell pendréles prestades de la desamistat que li porte, encara que açò no'm satisfaça, per no poder sanar la dolor de la tristicia, la exicució de la venjança. Oh filla
[f^1 v.] mía ¿per què, si la honestat *es prova de la virtut, no ha dat lo Rey més crèdit a la túa presencia que al testimoni? En la paraula, en les obres, en los pensaments, has tostemps mostrat virtuós cor; donchs

Digitized by Google

¿per què consent Déu que muyres? En cert no trobe altre causa, sinó que pot més la moltitut de mos pecats que'l merèixer del teu honest viure, y volgué que les míes errores comprenguessen la túa ignocencia. Posa, filla mía, lo cor en lo cel; no't dolga deixar lo que se acaba, per lo que eternament dura. Vullga lo senyor, que comportes com a màrtir, perque com a benaventurada te alegres. De mi no te'n portes negún desig, que si fos digne d'anar hont tu anar esperes, sens molt tardar te traurìa d'ell. Quín mal tan cruel pera mi, que suplicaren tants al Rey per ta vida, y tots no l'han poguda defendre, y porà un coltell acabarla, lo qual, deixant lo pare ab culpa, restarà la mare ab dolor, y la filla sens salut, y sens hereu lo regne. Tant me detinch ab tu, llum de la mía vida, diente paraules tan amargues que't rompen lo cor, perque desige qu'en mon poder per dolor muyres, per no vèuret morir en mans del botxí per justicia. Lo qual, encara que la túa sang escampe, no tendrà tan cruels les súes mans com lo Rey la condició súa. Però, puix no compleix mon desig, pren ans que me'n vaja los derrers besars de mi, piadosa mare túa, y així'm despedeixch de ta vista, y de ta vida, y de més amar la mía.* [*f*² *r*.]

Lo auctor

ENCARA la dolorosa Reyna semblant rahonament continuava, quan per no esperar la resposta de la ignocent filla, per no crèixer en doblada tristicia, se partí ensemps ab totes les dames qui l'acompanyaven ab lo major plant, dolor y tristicia de tots los qu'en lo món se troba memoria; y aprés que fon partida, envià un missatger a Laureola

Digitized by Google

suplicantla escrigués al Rey, estimant hauríen més força les sües piadoses paraules, que les peticions de qui havía trevallat fos lliberta. La qual posà tantost en obra, ab major torbació qu'esperança; la qual deya d'esta manera.

Lletra de Laureola al Rey

SABUT he, mon senyor y pare, que vols de ací a tres díes lo terme de la mía vida ab cruel mort de ta voluntat se compleixca; per hont conech que no menys devèm tembre los ignocents la ventura, qne la lley los que tenen culpa, puix me té la mía fortuna en l'estret que'm poría tenir la culpa que no tinch; lo que coneixeríes, si la ira la veritat te deixàs veure. Bé sabs la virtut que les coròniques passades, dels Reys y Reynes d'hont jo devalle, publiquen. Donchs ¿per què jo eixint de tal sang, has cregut més la informació falsa, que la bondat natu-
[*f*² *v.*] ral? Si't plau per voluntat matarme, *(IX) obra lo que no tens per justicia, perque la mort que pots donarme, encara que per causa de temor la refuse, per rahó de obehir la consent, havent per millor morir en ta obediencia, que viure en desamor túa. Però tostemps te suplique que primer te recordes que no
[*f*³ *r.*] determenes; perque, com Déu es ver* nunca fíu cosa per hont mereixca pena. Mas dich, senyor, que posat cas que l'hagués feta, tan deguda es a tu la pietat de pare, com la rigor de la justicia. Sens dubte jo desig tant la mía vida per lo que a tu toca, com per lo que a mi satisfà, que a la fí filla só túa. Guarda, senyor, que quí crueldat obra, lo seu perill cerca. Més segur de caure estaràs essent amat per clemencia que temut per crueldat; y qui vol ésser

Digitized by Google

.XI.

Digitized by Google

Digitized by Google

temut, forçat li es que tema. Los reys cruels són desamats de tots los hòmens, y aquests moltes voltes, cercant còm se vengen, troben còm se perden. Los súbdits d'aquests tals, més desigen la revolta y mudança del temps que la conservació del seu estat. Los bons la súa condició temen, y los mals la súa justicia. Los seus familiars la mort los cerquen y tracten, usant ab ells lo que ab ells aprengueren. Dichte, senyor, açò, per lo desig que tinch que la honra y vida túa se sostente. Mala esperança tendràn en tu los teus, vente cruel contra mi, tement altre tant; los daràs en exemple de qualsevol atreviment que emprenguen, que qui no's troba segur, nunca assegura. Oh quan estàn delliures de semblants ocasions los príncips en lo cor dels quals està la clemencia! Si per ells convé que los seus naturals muyren, ab voluntat, per salvació súa, en lo perill se posen, de nit los vetllen, de día'ls guarden. Més esperança tenen en l'amor de les gents los benignes reys piadosos, que no en la força dels murs de ses fortalees. Quan ixen * a les places, lo que més tart benehint [f^3 v.] los lloa, més prestament creu que erra. Donchs mira, senyor, lo dan que la crueldat causa, y lo profit que la mansuetut procura, y si tostemps te semblara millor seguir abans la opinió de ta ira que lo consell propi, malaventurada sía, filla que naixqué pera posar en condició la vida de son pare; que per l'escandíl que metràs en tan cruel obra, no's fiarà negú de tu, ni tu tampoch dèus fiarte, perque ab la mort no procure algú la seguretat súa; y lo que més sent sobre totes coses es: que daràs contra mi la sentencia y faràs de ta memoria la justicia, la qual serà tostemps delliberada, més per la causa d'ella, que per ella mateixa. La mía sang no pendrà molt lloch en la terra, y ta crueldat tota la provincia. Tu

Digitized by Google

seràs nomenat cruel pare y jo ignocenta filla; que puix Déu es just, ell aclarirà la veritat mía, y quan haja rebut la pena, restaré de culpa delliure.

Lo auctor

ENVIÁ Laureola ab hu dels que la guardaven la lletra que al Rey havía escrita; y tant d'aquell y dels altres guardes era ben volguda, que ab molt plaher, si tant fossen obligats a ser piadosos com lleals, l'hagueren llibertada. Y havent lo Rey rebuda y llésta la lletra, manà molt enujosament que li llevassen davant quí la hi havía portada. Per la qual
[f 4 r.] cosa * comencí ab rahó de maldir la mía ventura; y ab tot que fos gran mon turment, ocupava lo meu cor de dolor, mas no d'oblit la memoria, pera'l què fer convenía; y en aquella hora, perque havía més espay pera la pena, que pera'l remey, parlí ab Galio, oncle de Laureola, de la manera damunt dita, dientli com Leriano volía tràurela de la presó per força, per la qual cosa'l suplicava manàs ajustar alguna gent, perque, treta de la presó, en son poder la prenguessen y la posassen en salvo; perque si ell ab sí la portava, poría dar lloch als testimonis dels mals hòmens y a la acusació de Persi; y com no li fos menys cara que a la Reyna la mort de Laureola, responguém que'l que li deya alegrament acceptava. Y com sa voluntat y mon desig foren conformes, doní en la mía partida diligencia, per que ans que's sabés lo fet, se desempatxàs. La qual cosa posí tantost en obra, y aplegat hont Leriano estava, del que havía fet y del poch que havía acabat li doní compte, y fet lo meu rahonament, donili la lletra de Laureola; y ab la compassió de les paraules d'ella, y ab

Digitized by Google

pensament del que fer esperava, portava tantes coses en lo cor, que no sabía què'm degués respondre. Plorava de dolor, y d'enujat no assossegava. Desconfiava segons sa fortuna, y esperava segons sa justicia. Quan pensava la llibertat que havía de dar a Laureola, alegravas; quan pensava si ho poría fer, la paraula perdía. Finalment, deixats los dubtes,*sa- [f⁴ v.] buda la resposta que'm donà Galio, començà de provehir lo que pera'l negoci complía, y com a home provehit, en lo entretant que jo estava en la cort, ajustà cinch cents hòmens d'armes, seus, que negú de sos parents ni altres pressones ho sentiren. La qual cosa ab discreta consideració hagué pensada, perque si a sos parents ho comunicara, uns, per no desservir al Rey, dirien que era mal fet, y altres, per assegurar sos béns, que ho devía deixar, y altres, per ser lo cas perillós, que no ho devía empendre. Així que, per aquestes inconvenients, y perque per allí poguera saberse la cosa, volgué ab la súa gent sola acomètrel; y no restant sinó un día pera sentenciar a Laureola, la nit abans aplegà sos cavallers, y dixlos quant eren més obligats los bons a tembre la vergonya que'l perill. Recordantlos com per les obres que feren encara la fama dels passats vivía, pregàls que per cobdicia de la gloria de bons, no curassen de la dels vius. Portàls a la memoria lo premi dels que bé moren; mostràls quant era gran follía tembre lo que no's podía escusar; prometéls moltes mercès [y] aprés d'haverlos llargament dit lo que li paría, dixlos la causa per què'ls havía cridat; los quals, a una veu, morir ab ell se oferiren. Coneixent Leriano la gran llealtat que'ls seus li tenien, tenintse per molt ben acompanyat, dispongué tantost a prima nit la partida; y aplegat prop la ciutat en una vall, estigué tota la nit en celada, hont

Digitized by Google

[f^5 r.] en lo que havía de * fer donà la forma que devía. Manà a un seu capità, ab cent hòmens d'armes, que anàs a la posada de Persi, y que matàs a ell y a tots los qu'en sa defensa estiguessen. Ordenà que dos capitans estiguessen, ab cinquanta cavallers a peu cada hu, en dos carreres principals que a la presó eixíen, als quals manà que tinguessen la cara contra la ciutat, y que a quants vinguessen la entrada de la presó defenessen, en lo entretant que ell ab los tres cents que li restaven trevallava per traure de la presó a Laureola. Y al que donà càrrech de matar a Persi, dixli, qu'en haver fet, se juntàs ab ell; y creent que a la volta, si lo fet acabava, se havía d'eixir peleant, per qu'en los cavalls al muntar no rebés dany, manà aquell mateix cavaller, que ell y tots los que anaven ab ell se metessen primers a la celada pera cavalcar, per que als enemichs fessen rostro en lo entretant qu'ell y los altres preníen los cavalls, ab los quals deixà cinquanta hòmens de peu que'ls guardassen; y com, estes coses concertant, començàs a ferse de día, obrint les portes mogués ab la súa gent y entrà en la ciutat, restant cada hu apercebit del que havía de fer. Lo capità que anà a Persi, matant a tots los qui encontrava, no parà fins a ell, que's començava armar; hont les súes maldats y vida cruelment acabà. Leriano, que anà a la presó, creixent ab la ira la virtut del esforç que'l portava, tan durament peleà ab les guardes,
[f^5 v.] que no podía passar avant*(XII) sinó damunt los còssos morts qu'ell y los seus matant, en terra jahíen; y com en los perills més la bondat augmenta, per força d'armes aplegà fins hont estava Laureola, a la qual tragué ab tanta honor y cirimonia, com en temps segur haguera pogut fer. Y posat los genolls
[f^6 r.] en terra, besà les * mans de aquella com a natural

Digitized by Google

filla de son Rey. Estava ella al present de turbació tan sens força, que ab trevall se podía moure: desmayàvali'l cor, neguna part de viva tenía. Y com Leriano la se'n portava de la presó tan benaventurada que tant de bé guardar mereixía, trobà a Galió ab una batalla de gent que l'esperava, y en presencia de tots la hi posà en les mans; y ab tot que'ls seus cavallers ab los que al rebato venían peleassen, posàla en una hacanea que Galió ja tenía aparellada, y aprés de besarli altra volta les mans, tornà a ajudar y afavorir la súa gent, girantse tostemps a ella fins que de vista la hagué perduda. La qual, sens negún impediment, portà son oncle a la fortalea damunt dita. Perô tornant a Leriano, com la remor del gran avalot atengué al Rey, demanà les armes: tocades les trompetes y tabals, armàs tota la gent de la ciutat y cortesana. Y com lo temps necessitat li posava per que Leriano ixqués al camp, començàho a fer, esforçant los seus ab animoses paraules, restant tostemps a la recega, comportant tostemps la moltitut dels enemichs ab molta fermetat de cor; y per guardar la manera honesta que requir lo retraure, anava ordenant ab menys pressa que'l cas requiría; y així, perdent alguns dels seus y matant a molts dels contraris, aplegà hont havía lleixats los cavalls; y guardat l'orde que per allò havía donat, sens rebre revés ni perill, ell y tots los seus cavallers* cavalcaren, lo que per ventura no haguera fet [*f*⁶ *v.*] si ans al remey no hagués provehit. Posats tots a cavall, com es dit, posàs los peons davant y seguí la vía de Susa, de hont era partit; y com tres batalles del Rey a ell se acostàssen, eixintse un poch del pas que portava, acaminà ab major pressa, ab tal concert y orde, que tanta honor guanyava en lo retraure, com en lo pelear. Anava tostemps a la reçaga,

Digitized by Google

fent algunes girades quan lo temps lo hi acompanyava, per retenir los contraris, pera portar la súa batalla sens congoixa. A la fí, no havent sinó dos llegües, com ja es dit, fins a Susa, pogué aplegarhi sens perdre algú dels seus que portava, cosa de gran maravella, car ab *cinch cents* [cinch mil] hòmens d'armes venía lo Rey embolicat ab ell. Lo qual, molt encès de ànimo, posà en aquella hora entorn del lloch la gent d'armes, ab propòsit de no llevarsen fins que d'ell prengués la venjança. Y vent Leriano que'l Rey assentava real, repartí la súa gent com a sabi guerrer, per estancies. Hont estava lo mur més flach, posava los més forts cavallers. Hont havía aparell pera dar en lo real, posava los que tenían major soltura; hont veya més disposició pera entrarli ab trayció o per engany, posava los més fels. En tot provehía com a sabi, y en tot com a cavaller s'atrevía. Lo Rey, com aquell que pensava portar lo fet al fí qu'ell creya, manant enfortir lo real, provehí en totes les provisions; y ordenades totes les coses que
[*f* 7 *r*.] *(XIII) a la host complíen, manà acostar les estancies prop del mur de la vila, les quals manà de molt bona gent fossen guarnides; y semblantli, segons la ira que promovent lo solicitava, gran tarda esperar de pendre a Leriano per fam, ab tot que fos molt fort la vila, acordà de combàtrela; la qual cosa espe-
[*f* 7 *v*.] rimentà ab cor tan esforçat, que * hagué bé mester, lo essetjat, l'esforç y la diligencia. Anava socorrent ab cent cavallers, que per allò tenía diputats: hont veya flaquea, esforçava; hont veya cor, lloava; hont veya mal recapte, provehía. A la fí, per no allargarme en prolixitat de llarga escriptura, manà lo Rey apartar lo combat, ab molta perdua dels seus cavallers, majorment dels jòvens cortesans que tostemps los perills cerquen per gloria. Leriano fon ferit en

Digitized by Google

.XII.

Digitized by Google

Digitized by Google

la cara, y no menys perdé molts principals hòmens. Passat així aquest combat, donàlin lo Rey altres cinch en espay de tres mesos, de manera que ja les dos parts de la gent li fallía; per la qual rahó son fet sospitós li semblava, ab tot qu'en la cara, paraules ni obres negú no li coneixía, perque en lo cor dels cavallers los capitans s'esforcen. Finalment, sabent que altra volta ordenaven combàtrel, per donar cor als que li restaven, feulos un rahonament de semblant manera.

Leriano als seus cavallers

En la veritat, cavallers, si així com sóu pochs en nombre no fosseu molts en fortalea, segons nostra mala fortuna, en nostre fet jo tendría gran dubte. Però com la virtut més [que] la moltitut sía estimada, vista la vostra, ans tem necessitat de ventura que de cavallers, y ab esta sola consideració, en sols vosaltres tinch esperança; puix nostra *salut en nostres propies mans recolza, tant per sustentació de vida, com per gloria de fama, nos cové seguir la pelea. Ara tením causa de deixar la bondat que heretàm als que han heretarnos; que malaventurat seríem si, per flaquea, en nosaltres la heretat acabava. Així donchs, peleàu, per que vostra sang y lo meu nom delliurèu de vergonya. Huy se acaba o se confirma nostra honra; sapiamnos defendre y no envergonyir, que molt majors són los guardós de les victories, que les ocasions dels perills. No sé en què's dega molt voler ni amar esta penosa vida nostra, qu'es llarga en los trevalls y es breu en los díes; la qual, ni per temor augmenta, ni per ànimo se acurta, puix quan naixèm lo seu temps se limita; per [f^8 r.]

Digitized by Google

hont es escusada la temor y deguda cosa lo ànimo. No'ns podía posar en millor estat nostra fortuna, qu'en esperança de mort honrada o gloriosa fama, cobdicia de llaor, avaricia de honra. Acaben altres, fets majors que'l nostre. No tingàm temença de la gran gent en lo real ajustada; qu'en los afrontes, los menys són los que peleen; los simples són los qui de moltitut s'espanten; y als sabis la virtut dels pochs espanta. Grans aparells tením pera gosar: la bondat nos obliga, la justicia'ns esforça, la necessitat nos apremía, no hi ha cosa perque degàm tembre y hànhi mil pera deure morir. Totes les rahons, cavallers *reals* [leals], que us he dites, eren escusades pera crèixervos l'ànimo; puix* vosaltres naixent, naixqué ab vosaltres. Mas heles volgudes parlar, perque lo cor se dèu ocupar en noblea: en lo fet, ab les mans; en la soledat, ab los pensaments; en la companyía, ab les paraules, com ara havèm fet; y no menys perque *fem* ['m feu] egual gloria ab la voluntat que mostrau amorosa, com ab los forts actes que feu. Y perque'm sembla, segons lo combat s'aparella, que som forçats a deixar ab les obres les paraules, vaja cada hu en sa estancia.

[*f*[8] *v.*]

Lo auctor

Ab tanta constancia d'ànimo los cavallers a Leriano respongueren, que's nomenà benaventurat per trobarse digne d'aquells; y perque lo combat estava ja ordenat, anà cada hu a ordenar la estancia que tenía en comanda. Y poch aprés que foren aplegats, tocaren en lo real los tabals y trompetes, y en poch espay estaven junts al mur cinquanta milia hòmens, [los quals] ab gran rigor lo fet

Digitized by Google

començaren estrènyer: hont tingué lloch Leriano de mostrar la virtut súa; y segons los de dins se defeníen, creya lo Rey que negú d'ells faltava. Durà lo combat, de mig día fins a la nit, que'ls departí. Foren ferits y morts tres milia del real y tants de Leriano, que de tots los seus no li n'havíen restats sinó cent y cinquanta, y en la demostració de la súa cara, mostrava no haverne perdut negú, y en lo seu senti*ment, segons era afable, semblava que li eren [g¹ r.] eixits de l'ànima. Estigué tota aquella nit soterrant los morts y lloant los vius, no donant menys gloria als que soterrava que als que veya. Y altre día, en l'alba, en lo temps que's muden les guardes, delliberà que cinquanta dels seus donassen en una estancia que un parent de Persi prop del mur tenía, per que no pensàs lo Rey que li faltava gent ni ànimo. La qual cosa feu ab tan gran destrea que, cremada la estancia, mataren molts dels defenedors d'ella; y com ja Déu tingués per bé que la veritat d'aquella causa degués mostrarse, fon près aquella volta hu dels damnats que condemnaren a Laureola: y posat en poder de Leriano, manà que totes maneres de turments li fossen dades, fins que digués per què allevà lo testimoni, lo qual, sens ésser estret, confessà lo fet com passava. Y essent informat Leriano de la veritat, tramèslo al Rey, suplicantlo que salvàs a Laureola de culpa, y que manàs fer justicia d'ell y de tots los altres, que de tant mal eren estats causa. La qual cosa lo Rey tenint per certa, acceptàl ab alegra voluntat, per la justa rahó que pera tal cas lo requería. Y per no detenirme en les prolixitats qu'en aquest cas passaren, dels tres falsos testimonis se feu tal justicia com fon la maldat manifesta. Tantost la gent d'armes del Rey, llevant lo camp se partí; y Laureola per lo Rey fon

Digitized by Google

[g¹ v.] prestament llibertada, y Leriano quiti de culpa. * Y essent aplegat a Suria, envià tots los grans de la súa cort pera Laureola; la qual vengué ab egual honor del seu gran merèixer. Fon rebuda del Rey y de la Reyna ab tanta amor y llàgremes de goig, com si de dolor s'escampassen. Lo Rey se disculpava, la Reyna la besava, tots la servíen, y així s'entregaven ab alegría de la pena passada. A Leriano manà lo Rey que no entràs llavors en la cort, fins que hagués pacificats a ell y als parents de Persi. La qual cosa li fon molt greu perque no podía veure a Laureola; y no podent ferhi altra cosa, sentí-ho en lo seu cor d'estranya manera, y ventse apartat d'ella, deixades les coses de la guerra, tornàs a les congoixes enamorades. Y desijós de saber en lo que Laureola estava, pregàm que jo anàs a suplicarla que donàs alguna honesta forma ab que la pogués veure y parlar; que tant desijava Leriano guardar la honestat súa, que nunca pensà parlarli en part hont se pogués pendre sospita, per la qual rahó totes les gracies que li demanava li mereixía. Jo, que ab molt plaher los seus manaments acceptava, partí pera Suria, y essent arribat, aprés d'haver besat les mans a Laureola, supliquíla del que'm dix Leriano. La qual me respongué qu'en neguna manera ho faría, per moltes causes que li n'havía donades. Però no content d'havèrlohi dit aquella volta, totes les que la veya lo hi suplicava. Finalment responguém que si més en allò li parlava, causaría desmesurarse
[g² r.] *contra mi. Així, vent lo seu enuig y resposta, fuy ab gran tristor a Leriano; y dientli que de nou les súes desaventures començaven, estigué, sens dubte, en pas de desesperarse. La qual cosa jo vent, per detenirlo, li diguí escrigués a Laureola, recordantli lo que havía fet per ella y estranyantli lo seu mu-

Digitized by Google

dament en la mercè qu'en escríureli li havía començat fer. Responguém que havía bé delliberat, mas no tenía per bo recordarli lo que havía fet per ella, puix no era res, segons lo que mereixía, y també perque era de hòmens baixos repetir la cosa feta; dientme noresmenys, que neguna memoria li faría del guardó que n'havía rebut, perque's defensa, en lley enamorada, escriure que's reb satisfacció, per lo perill que's pot seguir si la lletra es vista. De manera, que escrigué a Laureola ab esta lletra, les paraules següents.

Lletra de Leriano a Laureola

No puch creure, Laureola, segons la túa virtuosa pietat, puix sabs la passió mía, que sens alguna causa la consents, puix no't demane cosa a tu ni a la honra túa greu ni esquiva. Si vols lo meu mal, perque'l dubtes, sens alguna rahó muyr, sabent tu que la gran pena lo cor així ocupa, que's pot sentir y no mostrarse. Si't sembla que ho has bé pensat, que'm satisfàs ab la passió*(IV) que'm dónes, [g² v.]
perque donantlam tu es lo major bé que puch esperar, justament ho faríes, si a fí de guardó la'm donaves. Però desventurat so jo, que la ha causada la gran gentilea túa, y no fa la mercè la túa voluntat. Si ho consents jutjantme que no ho estimaría, perque no'm contente ab lo bé que m'has fet en darme causa de tan pompós pensament, no'm culpes, qu'encara*que la voluntat se satisfaça, lo sentiment [g³ r.]
se clama. Si't par bé perque nunca t'he fet servey, no he pogut muntar los serveys a la celsitut del teu merèixer. Y quan estes coses y moltes altres pense, trobe que deixes de fer lo que't suplique perque'm

Digitized by Google

so posat en lo que no he pogut merèixer, la qual cosa jo no negue, però so m'hi atrevit pensant que'm faríes mercè, no segons qui la demanava, mas segons tu que darla teníes; y també pensé que per allò me hagueren ajudat virtut, compassió y pietat, perque són acceptes a la condició túa. Que així com aquells que negocíen ab los poderosos per atènyer la súa gracia, primer guanyen la voluntat de los oficials; y semblàm, no havent trobat remey en neguna cosa, cerquí qui ab tu pogués ajudarme, y hèls trobat, en cert, ferms y lleals; y tots que m'hajes mercè te supliquen: l'ànima per lo que comporta y lo sentiment per lo que sent. Donchs no negues lo guardó a tants que ab ansia t'ho demanen y ab rahó t'ho mereixen; jo so lo més sens ventura dels més desventurats hòmens. Les aygües reverdeixen la terra, y no les míes llàgremes la túa esperança; la qual, en los camps, en los arbres y en les herbes té entrada, y en lo teu cor no pot conduhirse. Desesperat, segons lo que sent, me sería, si alguna volta tot sol me trobava. Però com tostemps me acompanyen los pensaments que'm dónes, y lo desig
[g 3 v.] * que m'ordenes, y la contemplació que'm causes, vent que vaig per exicutarho, aconsòlenme, recordantme que per la túa part me fan companyía. Demanera, que qui les desesperacions me causa, me té que no'm desespere. Si tostemps te contenta que muyra, avisam, que gran bé faràs a la vida, puix del tot no serà desventurada: lo principi d'ella es passat en ignocencia, y lo de la coneixença, en dolor; al menys la fí serà en repòs, perque tu'l dónes; lo qual, si no'm vols veure, serà forçat que'm veges.

Digitized by Google

.XIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Lo auctor

Ab molta pena la lletra de Leriano per Laureola fon rebuda; y per honestament d'aquell despedirse, li feu tal resposta, determenadament, de nunca rebre d'aquell jamés embaixada.

Lletra de Laureola a Leriano

Lo pesar que tinch dels teus mals, te sería satisfacció d'ells mateixos, si creguesses quànt es gran; y a ell sols per guardó pendríes, sens demanarne altre, encara que fos poca paga, segons que'm mereixes; la qual te daría jo, si la volguesses de mos béns y no de la mía honra. No respondré a totes les coses de la túa lletra, perque en sabent que a tu escrich, me fuig la sang del cor,*(IX) y la rahó del [g 4 r.] juhí. Neguna causa de les que dius me fan consentir lo teu mal, sinó sols la bondat mía, perque cert no estich dubtosa d'ell, perque lo estret en que est aplegat, del que has comportat me fa testimoni. Dius que nunca m'has fet servey: lo que per mi has fet me obliga a nunca oblidarho*y tostemps desijar [g 4 v.] satisferho; no segons lo teu desig, mas segons la honestat mía. La virtut, pietat y compassió, que has pensada qu'en mi te ajudaríen, encara que a ma condició són acceptes, pera'l teu cas són enemigues de la mía fama, y per açò les has trobades contraries. Quan jo estava presa, salvíst ma vida, y ara que estich lliberta, vols condemnarla. Donchs, puix tant me ames, ans deuríes voler la túa pena ab la honor mía, que lo teu remey ab la mía culpa. No cregues que les gents tan sanament vixquen, que

Digitized by Google

sabent que't parle jutjassen nostres clares intencions; perque tením tan mal temps, que ans se difama la bondat que no's lloa la virtut. Així, escusada es ta demanda, perque neguna esperança trobaràs en ella, encara que la mort que dius te vés pendre; havent per millor la honesta crueldat, que la pietat culpada. Diràs, ohint tal desesperació, que so movible, perque't començé a fer mercè d'escríuret, y ara determine de no remeyarte. Bé sabs tu quàn sanament ho fíu, y posat cas qu'en açò hi hagués altra cosa, tan convenient es la mudança en les coses damnoses, com la fermetat en les honestes. Molt te pregue que com a fort t'esforces y com a discret te remeyes. No poses en perill la túa vida y en disputa ma honra, puix tant la desiges; que's dirà, morint tu, que gualardone los serveys llevant les vides. La qual cosa, si al Rey sobre de díes, se
[g 5 r.] dirà al re*vés: tendràs en lo regne tota la part que volràs, augmentaré ta honra, doblaré ta renda, muntaré ton estat, nunca ordenaràs cosa que't sía revocada. Així que, vivint, causaràs que'm jutgen bé agrahida, y morint, que'm tinguen per mal condicionada. Encara que per altra cosa no t'esforçasses, sinó per lo pensament que'm dóna la túa pena ho deuríes fer. No't vull més dir, per que no digues que'm demanes te pose en esperança, y que jo't done consell. Plagués a Déu que fos justa la túa demanda, per que vesses que així com te conselle en la una cosa, te satisfaría en l'altra; y així acabe, pera nunca respondre ni ohirte.

Digitized by Google

Lo auctor

ENCARA Laureola la present no havía acabada, me dix, ab determenat prepòsit, que fos aquella la darrera volta que degués davant la súa presencia mostrarme, perque ja de les pràtiques míes se causava entre les gents molta sospita, y perque, en les míes anades, havía més perill pera ella qu'esperança per la expedició mía. Y vista la súa determenada voluntat, semblantme que de mon trevall eixía pena pera mi y no remey pera Leriano, despedím d'ella ab més llàgremes que paraules; y aprés de besarli les mans, ixquí de palacio ab un nu en la gola, que pensí * ofegarme per cobrir la [g 5 v.] passió que portava; y essent fòra de la ciutat, ventme tot sol, fon tan gran lo plor que tenía, que de dar crits al cel ab amarga y dolorosa dolor no'm podía retraure. Per hont per cert haguera tengut per millor restar mort en Macedonia que venir viu en Castella; lo que ab rahó desijava, puix la malaventura ab la mort se acaba y augmenta ab la vida. Nunca per tot lo camí sospirs y gemechs me faltaren; y quan fuy a Leriano, li doní la lletra, al qual, acabant de llegirla, diguí: que, ni s'esforçàs, ni prengués alegría ni consolació alguna, puix tanta rahó pera deure morir tenía. Lo qual me respongué: que més que fins allí me tenía per seu, perque li consellava lo que més li satisfeya; y ab veu y mortal color se començà a dolre. Ni culpava la sua flaquea, ni lo seu defalliment envergonyía; tot lo que podía acabar sa vida, lloava; mostràvas amich dels dolors, recreava ab los turments, amava les tristors; aquells deya ésser los seus béns, per ésser misatgers de Laureola; y per que fossen tratats segons de part

Digitized by Google

de qui li venían, aposentàls-se en lo cor, festejàls ab lo sentiment, convidàls ab la memoria, pregàvals que prestament acabassen lo que venían a fer, per que Laureola fos servida. Y desconfiat ja de negún bé ni esperança, congoixat de mortals mals, no podent sostenir ni comportarse, caygué malalt en lo llit; hont, postposat lo menjar y lo beure y lo que
[g 6 r.] ajudarli podía, deixava de fer les coses que sus*tenten la vida, dientse tostemps benaventurat perque era vengut a sahó de fer servey a Laureola llevantla de malenconíes. Y com per la cort y per tot lo regne fos fama que Leriano voluntariament volía deixarse de viure, anaven a vèurel tots sos amichs y parents; y perque de son prepòsit lo desviassen, dèyenli totes les coses que algún profit li procurassen; y com aquella malaltía se hagués de curar ab sabies paraules, cada hu avivava lo sentiment lo millor que podía. Y com un cavaller nomenat Tifeu fos gran amich de Leriano, vent que lo seu mal era de passió enamorada, posat cas que ell ni negú sabía qui era la que ho causava, dixli infinits mals de les dònes; y per més afavorir lo que li deya portà totes les rahons qu'en la infamia d'elles podía pensar, creent per allí restituhirli la vida. La qual cosa ohint Leriano, recordantse que Laureola era dòna, esquivàs molt de Tifeu perque en tal cosa parlava. Y ab tot que sa disposició no li consentís molt parlar, esforçant la llengua ab la passió de la ira, començà en esta manera contrastarli.

Digitized by Google

Leriano contra Tifeu y tots los que dien mal de dònes.

TIFEU, perque reb[e]ras la pena que mereix la túa culpa, home que't tinguera menys amor te havía de contradir: que les rahons míes més te seràn e*(XIV)xemple perque calles que càstich pera que [g 6 v.] penes; en la qual cosa segueixch la condició d'amistat verdadera, perque poguera ésser, si ja ab vives rahons no't mostràs lo teu càrrech, qu'en qualsevol plaça parlaras tant com ací has fet. Així que't serà més profitós esmenarte per la contradició mía,* que [g 7 r.] envergonyirte per lo teu perseverar. La fi del teu parlar es estat segons amich, que bé he vist lo que has dit perque pogués avorrir la que'm té de la manera que veus, dient mal de totes les dònes; y ab tot que la intenció túa no sía estada per darme remey per la vía que m'has causat remey, tu per cert lo m'has donat, perque tant m'has enujat ab les túes paraules, per ésser dòna la que'm pena, que de passió d'haverte ohit viuré menys del que creya, en la qual cosa rebí senyalat bé; que pena tan dolorosa, millor es prestament acabarla, que més comportarla. Així que m'has portat alleujament pera comportarla y dolç descanç per acabar, perque les derreres míes paraules síen en llahor de les dònes, per que crega la mía fe la que ha tengut merèixer pera causarla y no voluntat pera satisferla. Y donant principi a la intenció presa, vull mostrar quinze causes perque erren los que en aquesta nació posen la llengua, y vint rahons perque tots los hòmens los som obligats, y diversos exemples de sa bondat. Y quant al primer, que es procehir per les causes per hont erren los que mal les tracten, la primera ab

Digitized by Google

aquesta rahó funde: totes les coses que per la mà de Nostre Senyor Déu són fetes, són necessariament bones, que segons lo factor han d'ésser les obres; donchs essent les dònes creatures súes, no sols a elles ofèn qui les difama, mas de les obres de Déu blasfema. La segona causa es perque davant ell y
[g 7 v.] dels hòmens no hi ha*més abominable pecat, ni més greu de perdonar, que la desconeixença: donchs ¿quàl pot ser major que desconèixer lo bé que'ns es vengut per medi de la sacratíssima Verge María, Mare de Déu, Senyora Nostra? Ella delliurantnos de pena nos ha fet merèixer la gloria, ella'ns salva, ella'ns sosté, ella'ns defensa, ella'ns guía, ella'ns illumina; per ella, qu'es dòna, totes les altres corona de llaor mereixen. La terça, perque a tots los hòmens es defès, segons virtut, mostrarse fort contra'l flach; que si per ventura los que ab elles se desllenguen pensassen rebre contradicció de mans, poría ésser que tinguessen menys llibertat en la llengua. La quarta es perque negú pot dir mal d'elles, que a sí mateix no's deshonre, perque es estat criat y portat en les entramenes de dòna, y es de la súa mateixa sustancia; y aprés d'açò per la honor y reverencia que los fills deuen a les mares. La quinta, per la desobediencia de Déu, que dix per la súa boca que'l pare y la mare fossen honrats, per la qual cosa los que en les altres toquen mereixen pena. La sisena, perque tot noble es obligat ocuparse en actes virtuosos, així en los fets com en les paraules; donchs si les paraules males la netedat ensutzíen, molt a perill de infamia tenen la honra dels que en tals pràtiques gasten sa vida. La setena es perque quan fon la cavallería en lo món instituhida, entre les altres coses que era tengut a guar-
[g 8 r.] dar lo que's feya cavaller, era una: que guar*dàs a

.XIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

les dònes tota honestat y reverencia; per hont se coneix que la lley de noblea trenca qui fa lo contrari d'aquella. La huytena, per llevar de perill la honra: los antichs nobles tant les coses de bondat aprimaven, y en tant la tenían, que no tenían major recel de cosa que de culpada memoria; la qual cosa no'm sembla guarden los que la fidelitat de la virtut postponen, posant màcula ab la propia llengua en la súa fama; que qualsevol se jutja lo que es, en lo que parla. La novena y molt principal, es per la condemnació de la ànima: totes les coses preses se poden satisfer, y la robada fama la satisfacció té dubtosa; la qual cosa més complidament nostra fe determena. La dehena es per escusar desamistat: los que en ofensa de les dònes lo temps despenen, fanse enemichs d'elles, y no menys dels virtuosos; que com la virtut y [des]mesura diferenciegen en propietat, no poden estar sens desamistat. La onzena es per los dans que de tan maliciós acte creixía; que com les paraules tinguen llicencia de aplegar a les rústegues orelles, també a les dels discrets apleguen; ohint, los que poch atenyen, les dites llegèes de les dònes, penedits d'ésserse casats dónenles mala vida, o les deixen, o per ventura les maten. La dotzena es per les murmuracions que molt se deuen tembre: essent un home difamat per difamador, en places, cases y camps, y hont se vulla, es rectratat lo seu vici. La tretzena es per rahó del perill: que quan * los maldients que són haguts per [g 8 v.] tals, tan odiosos són a tots, que qualsevol los es més contrari, y alguns per satisfer a sos amichs, ab tot qu'elles no ho porían ni ho volrían, posen les mans en los que en totes posen la llengua. La catorzena es per la gentilea que tenen, la qual es de tanta excelencia, qu'encara que cabessen en elles totes les

Digitized by Google

coses que'ls maldients los posen, més hi ha que lloar ab veritat en una, que no mal dir en tantes ab malicia. La quinzena es per les grans coses de que són estades causes: d'elles són eixits hòmens virtuosos que han fet coses de llahor dignes; d'elles han procehit sabis hòmens que han aconseguit quína cosa es Déu, en la fe del qual som tots salvats; d'elles són eixits los inventors que han fet ciutats y forces y edificis de perpetual excelencia; per elles ha hagut tan subtils hòmens que cercaren totes les coses necesaries, per sustentació de l'humanal llinatge.

Dóna Leriano vint rahons per què los hòmens són obligats a les dònes.

Puix has ohit, Tifeu, les causes per què sou culpats tu y tots los que openió tan errada segueixen, deixada tota prolixitat, escolta vint rahons que'm so proferit probar que'ls hòmens som obligats
[*h* 1 *r.*] a les dònes. De les quals la primera *(XIV) es perque als simples y rústechs disponen per atènyer la virtut de prudencia, y no solament als grossers fan ésser discrets, mas als mateixos discrets més subtils, perque si de la enamorada passió se cativen, tant estudíen sa llibertat, que avivant ab la dolor lo saber, dien coses tan dolces y tan concertades, que
[*h* 1 *v.*] alguna volta de compassió que les han * los delliuren d'ella; y los simples, ignocents de son natural, quan en amar se posen, entren ab grossería y troben l'estudi del sentiment tan agut, que diverses voltes ixen sabis, de manera que sopleixen les dònes lo que naturalea en ells ha llevat. La segona rahó es perque la virtut de la justicia també'ns fan suficients, que'ls que per amor penen, encara que

Digitized by Google

desegual turment reben, tenenho per repòs, justificantse perque justament comporten; y no per sola esta causa nos fan alegrar d'esta virtut, mas per altra tan natural: los ferms enamorats, per abonançarse ab les que serveixen, cerquen totes les *forces* [formes] que poden; del qual desig justificadament viuen, sens passar en cosa de tota egualdat, per no difamarse de males costumes. La tercera, perque'ns fan dignes de temprança, que per no esserlos avorribles pera venir a ésser desamats, som temprats en lo menjar, y en lo beure, y en totes les altres coses que ab aquesta virtut participen: som temprats en lo parlar, som temprats en lo tento, som temprats en les obres, sens eixir un punt de la honestat. La quarta es perque al que manca fortalea, elles la hi donen, y al que la té, elles la hi creixen; fannos forts pera comportar; causen ànimo pera cometre; posen cor pera esperar; quan als enamorats se ofereixen a perill, se ofereix la súa gloria; tenen los afrontes per vici; estimen més la llaor de la enamorada que la llarga vida; per elles se comencen y acaben fets * d'eterna memoria; posen la fortalea [*h*² *r*.] en l'estat que mereix estiga; si'ls som obligats, ací pot ésser jutjat. La quinta rahó es perque no menys de les virtuts teologals nos doten que de les cardinals ja dites: y tractant de la fe, que es la primera, encara que alguns en ella dubtassen, essent posats en pensament enamorat, creuríen en Déu y lloaríen lo seu poder, perque ha pogut fer aquella que de tanta gentilea y excelencia'ls parega; ensemps ab açò, los enamorats, tant acostumen sostenir la fe, que de usarla en lo cor, coneixen y creuen ab més fermetat la de Déu; y per que no sía sabut de qui'ls pena que són mals crestians—que es un mal senyal en l'home—són tan devots catòlichs,

Digitized by Google

que negún apòstol los té avantatge. La sisena rahó es perque'ns crien en l'ànima la virtut d'esperança, que ab tot que'ls subgectes a esta lley d'amor molt penen, tostemps esperen: esperen en la súa fe, esperen en sa fermetat, esperen en la pietat de qui'ls pena, esperen en la condició de qui'ls destroheix, y esperen en la ventura; donchs, qui té esperança hont reb passió ¿còm no la tendrà en Déu, que li promet repòs? Sens dubte, fentnos mal, lo camí del bé nos aparellen, com del qu'he dit se mostra esperiencia. La setena es perque'ns fan merèixer la caritat, la propietat de la qual es amor: esta tením en la voluntat, esta posàm en lo pensament, esta portàm en la memoria, esta fermàm en lo cor; y com se vu-
[*h*² *v.*] lla que los que amen la usen per lo* profit de nostra fí, d'ella redunda que ab viva *condició* [contricció] la tingàm en esguart de Déu, perque portantnos amor al punt de la mort, donàm almoynes, manàm que'ns diguen misses, ocupàmnos en caritatives obres per que de nostres cruels pensaments nos delliure; y com elles de son natural són devotes, participant ab elles es forçat que façàm les obres que fan. La huytena rahó perque'ns fan contemplatíus es: que tant nos donàm a la contemplació de la gentilea y gracies de qui amàm, y tant pensàm en nostres passions, que quan volèm contemplar la de Déu, tan trencat tením lo cor y tan tendre, que les súes nafres y turments par que rebèm en nosaltres mateixos; per hont se coneix que tan bé per ací'ns ajuda per atènyer la benaventurada gloria. La novena es perque'ns fan tenir contricció, que com essent apassionats demanàm ab llàgremes y sospirs nostre remey, acostumats en aquell, anant a confessar nostres culpes, així gemecàm y ploràm, que mereixèm ésser perdonats d'elles. La deena es per lo consell bo

Digitized by Google

que tostemps nos donen: a voltes se segueix trobar en lo seu prest propòsit lo que a nosaltres es forçat llarch estudi y diligencia; lleven moltes morts, conserven les paus, refrenen la ira, plaquen la fellonía; tostemps es singular son parer. La onzena es perque'ns fan ser honrats: ab elles se atenyen grans matrimonis ab molts béns y rendes; [y] perque * algú poría respondrem que la honra està en la virtut y no en la riquea, dich que també causen la una cosa com l'altra; pòsennos presumpcions tan virtuoses, que trahèm d'elles les grans honres y llahors que desijàm; per elles estimàm més la vergonya que la vida; per elles estudiàm totes les obres de noblea; per elles les posàm en l'altura que mereixen. La ·xij· rahó es perque, apartantnos de la avaricia, nos ajusten ab la lliberalitat, de la qual obra guanyàm les voluntats de tots, que com llargament nos fan despendre lo que tením, som lloats y tenguts en molta amor, y en qualsevol necessitat que'ns sobrevinga rebèm socors y serveys; y no sols en fer usar lliberalitat nos aprofiten, mas encara posen lo que es nostre en bon recapte; perque no hi ha cosa que los béns estiguen més segurs que [en] la voluntat de les gents. La ·xiij· es perque augmenten y guarden nostres béns y rendes, les quals los hòmens per ventura atenyen, y elles ab diligencia los conserven. La ·xiiij· es per la netedat que'ns procuren, així en lo vestir com en la pressona, com encara en lo menjar y totes les altres coses que *menjàm* [tractàm]. La ·xv· per la bona criança que'ns donen, una de les més principals coses de que los hòmens major necessitat tenen: essent bé criats, usàm la cortesía, esquivant lo contrari d'ella; sabèm honrar los pochs, sabèm tractar los majors, y no sols nos donen bona criança, mas [nos fan] benvolguts, [*h*[8] *r*.]

Digitized by Google

[*h* 3 *v.*] perque com tractàm * a cada hu com mereix, cada hu'ns dóna lo que mereixèm. La ·xvi· es perque'ns fan ésser galants: per elles nos desvelàm en lo vestir, per elles estudiàm lo portar, per elles nos ataviàm; de manera que posàm per industria en nostres pressones la bona disposició que naturalea a alguns denega; per artifici s'endressen los cossos, demanant les robes agudament pensades, y per ell mateix se posa lo cabell hont manca, y s'aprimen y s'engruixen les cames si tal necessitat hi ocorre; per les dònes los galants se inventen, entre tals, les discretes brodadures, les noves invencions, y de grans béns, per cert, son causa. La ·xvij· rahó es perque'ns concerten les musiques, fentnos alegrar de les dolçors d'aquella: per quí les dolces cançons se sonen, per quí los gentils romances se canten, per quí les veus se concorden, per quí totes les [coses] qu'en lo cant consenteixen, aprimant se asobtilíen. La ·xviij· es perque als bracers creixen les forces, y als lluytadors la manya, y als que voltegen la llaugería, y corren, salten y fan altres y semblants coses. La ·xix· es perque afinen les gracies los que, com es dit, sonen y canten: per elles tant se desvelen, que al més perfet d'aquella gracia atenyen. Los trobadors posen per elles tan gran estudi en lo que troben, que'l ben dit fan perèixer millor, y en tanta manera se aprimen, que propiament lo que senten en lo cor, en la cançó per nou y galant estil ho posen, o cobla, o invençó que fer delliberen.
[*h* 4 *r.*] La * ·xx· y darrera rahó, es perque som fills de dòna, per lo qual respecte los som més obligats que per neguna rahó de les damunt dites, ni de quantes dir se porien. Diverses y moltes altres rahons hi ha pera mostrar lo molt qu'en aquesta nació som los hòmens en càrrech; però la mía disposició no'm

Digitized by Google

.XV.

Digitized by Google

Digitized by Google

dóna lloch en que totes les diga. Per elles se ordenaren les reals juntes, y los pomposos torneigs y alegres festes. Per elles aprofiten les gracies y comencen y acaben totes les coses de gentilea. No es causa per que de nosaltres deguen ésser desestimades, o culpa de gran càstich mereixedora, que perque algunes hagen pietat dels que per elles penen, los donen tal guardó. ¿A quàl dòna del món no mouràn a compassió nostres llàgremes, los mals que dihèm, los sospirs que donàm? ¿Quàl no creurà les rahons jurades? ¿Quàl no creurà la fe justificada? ¿A quàl no mourà los grans donatíus? ¿En quàl voluntat no farà mudança la fermetat certa? ¿Quàl del continu seguir se porà defendre? Per cert, segons les armes ab que són combatudes, encara que les menys se defenessen, no era cosa de maravella, y ans deurían ser, les que no's poden defendre, lloades per piadoses que retretes per culpades.

Proba per exemples la bondat de les dònes

*Per que les lloades virtuts d'esta nació fossen tractades segons mereixen, havíe s de posar lo meu desig en altra pràtica, per que la súa clara bondat no torbàs la mía rústega llengua; ab tot que, segons la súa propietat, ni llaor pot crèixerla, ni malicia apoquirla. Si de les castes y vèrgens, presents y passades, hagués de fer memoria, per divina revelació convenía que fos, perque són y són estades tantes que no's pot ab lo sentiment humà compendre. Però diré algunes que he llest, axí crestianes com gentils y juhíes, per exemple ab les poques la virtut, de les moltes. En les auctorizades per santes no vull, per tres rahons, neguna cosa d'elles escriure: la pri- [*h*⁴ *v*.]

Digitized by Google

mera, perque la cosa que a tots es manifesta, par *civil* [simple] cosa repetirla; la segona, perque la esgleya *als* [les] dóna universal y deguda llahor; la terça, per no posar en tan males paraules tan excelent bondat, especialment la de Nostra Senyora, que quants doctors y devots contemplatíus en ella parlaren no han pogut aplegar al estat de la llahor que mereix la menor de les súes excelencies. Així que devalle al més pla, hont més llibertament me puch moure. En les castes gentils, començaré en Lucrecia, corona de la nació romana, la qual fon muller de Colatino: y essent forçada per Tarquí, feu cridar a son marit, y vengut hont ella estava, dixli. «Sapies, Colatino, que » passos d'home estrany han ensutziat lo teu llit, [*h*⁵ *r.*] » hont, encara que'l cos *sía estat forçat, es restat lo » cor ignocent, perque so de culpa delliure, mas » no m'absolch de la pena, perque neguna dóna per » lo meu exemple puga ser vista errada. » Y acabant estes paraules, acabà ab un coltell sa vida. Porcia fon filla del nobleAtó, y muller de Bruto, virtuós varó: la qual, sabent la mort d'ell, congoixada de greu dolor, acabà sos díes menjant brases de foch per fer sacrifici de sí mateixa. Penolope fon muller d'Ulixes, y anant ell a la guerra troyana, essent los jòvens de Italia congoixats de sa gentilea, demanàrenla molts d'ells per muller: la qual, desijosa de guardar castedat a son marit, per defendres d'aquells dix que li deixassen acabar una tela, com les dònes d'aquell temps, que esperaven sos marits, acostumaven, y que tantost faría lo que li demanaven; y com li fos atorgat, ab sotíl estucia desfeya de nit lo que teixía de día; en lo qual lavor passaren vint anys, aprés dels quals vengut Ulixes, vell, tot sol y destrohit, així'l rebé la casta muller com si vingués prosperat de fortuna. Julia, filla del

Digitized by Google

primer Cèsar emperador en lo món, essent muller de Pompeu, en tanta manera lo amava, que portant un jorn les súes vestidures sangonoses, creent que era mort, caygué súbitament morta en terra. Artemisa, entre'ls mortals tan lloada, com fos casada ab Mausol, rey de Icaria, ab tanta fermetat lo amava, que aprés d'ésser mort li donà en los seus pits sepultura, cremant los seus òssos, la cen*dra dels [h 5 v.] quals, poch a poch, se bevía; y aprés de acabats los oficis qu'en l'acte se requerían, creent que anava a ell, se matà ab ses mans propies. Argia fon filla del rey Adastro, y casada ab Polinice, fill de Edipo, rey de Tebes; y com Polinice morís en una batalla a mans de sos germans, sabut d'ella, ixqué de Tebes sens tembre la impietat de sos enemichs, ni la bravea de les feres besties, ni la lley de l'emperador la qual vedava que negú cors mort del camp s'enportassen; ans anà per son marit en la major escuredat de la nit, y trobantlo entre molts altres cossos, portàlsen a la ciutat; y fentlo cremar segons la súa pràtica, ab amargues llàgremes, feu posar la súa cendra en una caixa d'or, *permetent* [prometent] a perpetua castedatla súa vida. Y Pola greciana, navegant per la mar, volgué la súa mala fortuna que prenguessen la nau los enemichs; los quals, volent pendre d'ella més part de la que'ls dava, conservant la súa castedat, feuse a la una part de la nau, y deixantse caure en les ones, pogueren ofegarla, mas no la fama de la súa lloable empresa. No menys fon digna de llahor la muller de Amet, rey de Tesalia, que sabent que era profetisat per lo déu Apolo que son marit rebría mort si no hi havía qui per ell voluntariament la volgués pendre, ab alegra voluntat, per que'l rey vixqués, dispongué de matarse. De les juhíes, Sarra, muller del gran patriarca Abraham,

Digitized by Google

[*h* 6 *r*.] com fos presa en mans del rey Fa*rahó, def[en]ent la
súa castedat ab *ales* [les armes] de la sancta oració,
pregà Nostre Senyor Déu volgués llibertarla de les
mans súes. Lo qual, com volgués ab ella tota maldat
cometre, ohida en lo cel la súa demanda, enmalaltí
lo rey; y conegut que per lo seu mal pensament en-
malaltía, sens neguna rohindat feu llibertarla. Dèlbo-
ra, dotada de tantes virtuts, mereixqué haver esperit
de profecía, y no sols mostrà en les arts donyeguíls
la bondat que tenía, mas peleant contra los enemichs
en les feroces batalles ab ànimo virtuosissim, tan-
ta fon la súa excelencia, que jutjà quaranta anys lo
poble judaych. Ester, essent portada a la ciutat de
Babilonia per sa virtuosa gentilea, fon presa per
muller d'Assuer, rey qu'en aquell cas senyorejava
cent y vint y set provincies. La qual, per sos mèrits
y oració delliurà los juheus de la captivitat que te-
níen. La mare de Samsó, desijant haver fill, me-
reixqué per sa virtut que l'àngel li revelàs de son
fill Samsó la naixença. Elisabeth, muller de Zacha-
ríes, com fos verdadera serventa de Déu, per lo seu
merèixer hagué fill sanctificat ans de nàixer, lo qual
fon sent Johan Batista. De les antigues crestianes
poría més portar que escriure, però per la brevitat
adlegaré algunes modernes de la nació castellana.
Dona María Cornell, en qui lo llinatge dels Cornells
tingué principi: per que fos la súa castedat lloada y
bondat no enfosquida, volgué matarse ab foch, ha-
[*h* 6 *v*.] vent menys por a la *mort que a la culpa. Dona Isa-
bel, mare del mestre de Calatrava don Rodrigo
Téllez Girón, y dels dos comtes d'Uruenya don
Alonso y don Johan, essent viuda, enmalaltí d'una
greu malaltía; y com los metges procurantli salut,
conegut lo seu mal, li diguessen que no podía gua-
rir si no's casava, la qual cosa com sos fills sabes-

Digitized by Google

sen, desijant la súa vida, lo hi digueren qu'en tot cas degués casarse, als quals respongué, nunca plagués a Déu que fes tal cosa, que millor li sería a ella morir, essent dita mare de tals fills, que viure muller d'altre marit; y ab esta casta consideració se donà així als dejunis y disciplina, qu'en la mort súa foren vists misteris de salvació gloriosa. Dona Marí García, la beata, essent nada en Toledo del major llinatge que hi havía, no volgué en sa vida casarse, guardant huytanta anys que vixqué, la virtut virginal; en la mort de la qual foren coneguts y adverats grans miracles, dels quals huy encara se mostren en Toledo, y haurà eternament perpetua memoria. Oh donchs, poría dir de les vèrgens gentils! Atrisilía Sevila, nada en Babilonia, per sos mèrits profetisà per revelacions divines moltes coses esdevenidores, conservant casta virginidat fins al darrer terme de son viure. Pallas o Minerva, vista primerament prop de tal llacuna de Tritònico, nova inventora de molts femenils oficis, y encara de alguns dels hòmens, vixquè y morí verge. Atalant, aquella que ferí primer lo porch de Calidón, *li sem- [h 7 r.]
blà en la virginitat y noblea. Camila, filla de Macabeu, rey dels bolesques, no menys que les dites sostingué virginitat en sa vida. Claudia vestal, Elodia romana, aquella meteixa lley fins a la mort guardaren. Per cert, si la prolixitat no fos enujosa, no'm fallirían d'ací a mil anys virtuosos exemples pera poder escriure; y en la veritat, Tifeu, segons lo que has ohit, tu y los que blasfemàu de tot lo femenil llinatge, sou dignes de reprensió justa.

La qual, no esperant que altri la [u]s dóne,
vosaltres mateixos la podèu pendre,
puix usant la malicia condem-
nàu la vergonya.

Digitized by Google

Torna lo auctor a la historia

MOLT restaren maravellats los que presents se trobaren, ohint lo concert que Leriano havía tengut en ses paraules, per estar tan prop de la mort en la sahó de la qual les menys voltes sentiment se troba. Lo qual, en haver acabat, tenía la llengua ja torbada y la vista quasi del tot perduda. Ja los seus, no podentse detenir, cridaven; ja los amichs començaven a dolorosament dolre; ja los vassalls per les carreres lamentaven; ja totes les coses alegres en dolor eren girades; y com sa mare, qui no hi era, tostemps lo mal de Leriano li negassen, donant més crèdit al que temíen que al que deyen, ab ansia d'amor maternal, partida d'hont estava, aplegà en Susa, en temps y sahó de tan trista
[*h* 7 *v.*] hora; y entrant per la porta, tots quants la * veyen, més ab crits doloroses que ab ordenades paraules, de la súa dolor li portaven trist embaixada. La qual, ohint que ja Leriano estava en mortal agonía, fallintli la força, caygué sens negún sentiment en terra; y tant sens recordar estigué esmortida, que tots pensaven que a la mare y al fill en un día soterrarían. Però essent ab grans remeys restituhida en vera coneixença, anà al fill, y aprés que ab trespassament de mort ab moltitut de llàgremes li veu la cara, començà ab plors de soberga tristía en tal manera planyer.

Plant de la mare de Leriano

OH alegre repòs de la mía velleal Oh dolça contentació de la voluntat mía! Huy acaba lo temps de nomenarte fill, y jo d'apellarme mare; del

Digitized by Google

.XVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

què temerosa sospita en mi reportava per los nous senyals qu'en mi de pochs díes ençà coneixía. Moltes voltes m'ha seguit, quan més la força de la sòn me vencía, recordarme sobitament tremolant que fins al matí asossegar no'm podía. Altres voltes, quan per la túa salut pregant, me trobava al meu oratori, desfallintme lo cor, d'una frea suor me cobría, de manera que de gran estona en mon recort no tornava. Fins tant que'ls animals, lo teu mal me certificaven: eixint un jorn de la mía cambra,*(XV) vengué [h 8 r.] un goç davant mi, adulant crits de tan espantable terror, que així lo cors y la paraula me tallaren, que d'un lloch no'm podía moure. Y ab estes coses dava més crèdit a la mía sospita que als teus missatgers; y per satisferme, acordí de venir a vèuret; hont he trobat certa la fe que he donat als * agüeros. Oh [h 8 v.] llum de la mía vista! Oh ceguetat d'ella mateixa, que't veig morir y no veig la rahó de la mort túa! Tu en edat pera viure, tu amador de Déu, tu amador de virtuts, tu enemich de vici, tu amich dels amichs, tu amat dels teus! Per cert, huy lleva la força de la túa fortuna los drets a la rahó, puix sens temps y sens malaltía abandones lo viure. Benaventurats los baixos de condició y de rústich ingeni, que no poden sentir les coses sinó en lo grau que les entenen, y malaventurats los que ab subtil juhí les trespassen; los quals, ab lo agut enteniment tenen lo sentiment prim. Hagués plagut a Déu fosses tu estat dels grossos en lo entendre, que millor me estàra ésser dita mare del rústech, que no a tu per la túa fí, fill que fon de la sola. Oh mort! cruel enemiga, que ni als que tenen culpa perdones, ni als ignocents absolució dónes. Tan traydora est, que negú pera tu pot tener defensa. Menaces pera la vellea y prens en la joventut. A uns per malicia, y

Digitized by Google

altres per enveja, mates; encara que tardes, nunca olvides; sens lley ni orde lo teu regiment governes. Més rahó teníes pera conservar los vint anys del fill jove, que pera deixar los xixanta de la mare tan vella. ¿Per què has fet lo contrari del que devíes? Jo estava farta de viure, y ell en edat de seguir més la vida. Perdonam perque així't tracte, que no est del tot mala, perque si ab les obres túes les dolors causes, ab elles mateixes los aconsoles,* portant-ten a quí deixes ab quí te'n portes; lo que si ab mi obres, molt te restaré obligada. En la mort de Leriano no hi ha esperança, y lo meu turment ab la mía rebrà consolació. Oh fill meu ¿què serà de ma vellea, contemplant en la fí de ta joventut? Si jo vixch molt, serà perque poràn més mos pecats que la rahó que tinch pera no viure. ¿Ab què puch rebre més cruel pena que ab llarga vida? Tan poderós es estat lo teu mal, que no has tengut negún remey pera ell, ni t'ha valgut la força del cors, ni la virtut del cor, ni l'esforç de l'ànimo. Totes les coses de que't podíes valer te mancaren. Si per preu d'amor se pogués comprar la túa vida, més poder tinguera mon desig que força la mort que te'n porta. Mas per delliurarte d'ella, ni volgué la túa fortuna, ni jo, trista, he pogut ajudarte. Ab dolor serà lo meu viure, lo meu menjar y pensaments, y'l meu dormir; fins que la súa força y mon desig me porten a la túa sepultura.

[h 9 r.]

Lo auctor

Lo plor que la trista mare de Leriano ab tanta dolor feya, creixía la pena a tots los que ab ella participaven; y com ell tostemps se concordàs

Digitized by Google

ab Laureola, del que allí passava tenía poca memoria. Y vent que li restava poch espay per alegrarse de veure les dues lletres que d'ella tenía, no sabía quína forma pogués donarse * (XVI) ab elles: quan [*h* 9 *v.*] pensava esquinçarles, semblàvali que ofendría a Laureola en deixar perdre rahons de tant preu; quan pensava posarles en poder d'algún servidor seu, temía que serían vistes, de hont pera qui les havía enviades algún perill s'esperava. Y presos de sos dubtes lo més segur, feu * portar una copa d'aygua: y [*h* 10 *r.*] esquinçades les lletres, llançàles dins ella; y acabant açò, manà que'l siguessen en lo llit, y assegut beguéles se ab l'aygua; y així restà la súa voluntat contenta. Y atesa la hora de la súa fí, posats los ulls en mi, dix: « Acabats són los meus mals. » Y així restà la súa mort en testimoni de la súa fe. Lo que fíu y sentí, llaugerament se pot jutjar. Los plors que per ell se feren foren de tanta dolor, que'm sembla crueldat haverlos d'escriure. Les súes honres al seu merèixer foren conformes; les quals acabades, delliberí partirme; hont, en cert, ab major voluntat pera l'altra vida caminara que pera esta terra. Ab sospirs caminant, ab llàgremes partí, ab gemechs parlí; y ab tal passatemps, só aplegat ací en Penyafel, hont reste besant les mans de vostra mercè.

FON acabat lo present llibre en la insigne Ciutat de Barchelona per mestre Johan Rosenbach a ·XVIIJ· díes del mes de setembre.
Any Mil. cccc. xciij.

Digitized by Google

Digitized by Google

Aquesta tercera edició catalana de
Lo Carcer d'Amor
fou acabada d'estampar el día xx de juliol
de l'any M. dcccc. vij
per Mestre Fidel Giró de Barcelona
a cura y despeses
d'En Ramón Miquel y Planas
bibliòfil.

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIES D'ALTRE TEMPS

Colecció de textes catalans antichs, triats entre les produccions de caràcter novelesch escrites o traduhides en nostra llengua durant els segles XIV a XVII; acompanyats de notes bibliogràfich-crítiques per R. MIQUEL Y PLANAS.

VOLUMS PUBLICATS

I. VALTER Y GRISELDA — LA FILLA DEL REY D'HONGRÍA — PARIS Y VIANA . . .. 1 pesseta.

II. LO SOMNI D'EN BERNAT METGE... ... ... 1 —

III. LO CARCER D'AMOR ... . 1 —

EN PREMPSA

HISTORIA DE L'ESFORÇAT CAVALLER PARTINOBLES.

EN PREPARACIÓ

HISTORIA DE L'ESFORÇAT CAVALLER PIERRES DE PROVENÇA Y DE LA GENTIL MAGALONA.

HISTORIES RELIGIOSES DE SANT PERE PASQUAL.

El propòsit de l'editor no es altre que dotar la nostra bibliografía d'una serie de volums assequibles a tothòm qui vulgui fer coneixença ab la literatura catalana clàssica, suplint la necessitat fins ara sentida de textes de vulgarisació correctament reproduhits hont se pugui formar el gust de la nova generació literaria y mercès als quals puguin els catalans estudiosos compenetrarse ab les proprietats característiques de la llengua materna.

Pera conseguir els nostres propòsits no'ns perdonarèm cap sacrifici, y en proba d'això, el preu d'**una pesseta** cada volúm implica la renuncia a favor del públich català de tot lo qui podría donar a la nostra empresa'l caràcter d'especulació mercantívola.

Administració: Ramblo de Santa Mònica, 21; Barcelona.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

DUE DEC 1 1928

CANCELLED

APR 14 '69 H

236 2

STALL STUDY

CANCELLED

Digitized by Google

Rom 2175.22 vol.1
Historia de Valter y de la pacient
Widener Library 003223482
3 2044 084 677 996

Digitized by Google